

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΑΪΚΗΣ & ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ: ΜΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΡΤΑΣ
ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 2000**

ΤΗΣ ΤΑΚΑΝΤΖΙΑ ΟΥΡΑΝΙΑΣ

ΑΡ.Μ: 562

ΕΠΟΠΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2012-2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	5
Α. ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ	5
α.1. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	5
α.2. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΝΗΠΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ	8
α.3. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΗΜΕΡΑ	10
Β. ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ - ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	12
β.1. Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΜΙΣΟ ΤΟΥ 20 ^{ου} ΑΙΩΝΑ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21 ^{ου}	12
β.2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	13
β.3. ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕ ΗΧΟ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ. Η ΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΩΣ ΜΕΣΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ.	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	17
Α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ	17
α.1. ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ΠΕΤΑ, ΑΡΤΑΣ	17
α.2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ	18
α.3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ	19
Β. ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ	21
β.1. ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΜΕ ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ	21
β.1.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	21
β.1.β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	23
β.1.γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	23
β.2. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ	24
β.2.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	24
β.2.β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	26

β.2.γ.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ _____	26
β.3. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ _____	29
β.3.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ _____	29
β.3.β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ _____	35
β.3.γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ _____	36
β.4.ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΙΝΔΙΑΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ _____	36
β.4.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ _____	36
β.4.β.ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ _____	42
β.4.γ.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ _____	43
β.5. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΙΤΑΛΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ _____	44
β.5.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ _____	44
β.5.β.ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ _____	48
β.5.γ.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ _____	48
β.6. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΚΕΛΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ (ΙΡΛΑΝΔΙΑ- ΣΚΩΤΙΑ)	
_____	49
β.6.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ _____	49
β.6.β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ _____	54
β.6.γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ _____	54
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _____	55
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ _____	58
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ _____	65

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο λόγος που με ώθησε στο συγκεκριμένο θέμα είναι η διαδικασία της πρακτικής μου άσκησης, η οποία πραγματοποιήθηκε στον παιδικό σταθμό Αγίου Δημητρίου Άρτας. Σκοπός μου, βέβαια, ήταν να ασχοληθώ με την μουσική παιδαγωγική και συγκεκριμένα με παιδιά προσχολικής ηλικίας. Κατά τη διάρκεια όμως, της πρακτικής άσκησης, έμαθα να γνωρίζω το θέμα στην πράξη και έτσι με προσπάθεια να το εξελίξω περαιτέρω.

Έχοντας υπόψη ότι η Μουσική είναι στενά συνυφασμένη με τη ζωή του ανθρώπου από τα πρώτα του βήματα και ότι ο άνθρωπος εκφράστηκε, εκφράζεται και θα εκφράζεται με Μουσική, είχα την επιθυμία να γνωρίσω το μεγαλείο της Μουσικής μέσα από την επεξεργασία ενός πολύ ενδιαφέροντος, κατά τη γνώμη μου, θέματος: Τη γνωριμία και επαφή των παιδιών με διάφορα ακούσματα από όλο τον κόσμο.

Το θέμα το προσέγγισα με μεγάλη ευαισθησία και έντονο ενδιαφέρον και σε όλη τη διάρκεια της έρευνας υπήρχε ο αυθορμητισμός, το ανεξάντλητο κέφι αλλά και η περιέργεια για την εξέλιξη των πραγμάτων.

Αξίζει να αναφερθεί πως, επειδή η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος ήταν δική μου, ίσως αυτό να αποτέλεσε κίνητρο να εντείνω τις προσπάθειες μου και να τις εμπλουτίζω, κάθε φορά, με καινούριες ιδέες. Επίσης, αυτό όμως που πρέπει να τονισθεί είναι ότι η έρευνα αυτή έγινε, όχι για να ωφελήσει κάποιον συγκεκριμένο σκοπό αλλά έγινε από αγάπη και σεβασμό προς το παιδί και τη μουσική. Και ήταν αποτέλεσμα της επιθυμίας μου να προσεγγίσω ένα τόσο ανεξάντλητο θέμα.

Τέλος, δεν πρέπει να παραλείψω ότι στην προσπάθειά μου αυτή με στήριξαν και με ενίσχυσαν διάφορα πρόσωπα που χωρίς τη βοήθειά τους η ερευνα και η εκπόνηση της πτυχιακής θα ήταν ατελής.

Ευχαριστώ θερμά τον κύριο Ηλία Σκουλίδα και την κυρία Ειρήνη Παπαδάκη για την πολύτιμη βοήθειά τους. Επίσης, ευχαριστώ πολύ το προσωπικό του παιδικού σταθμού Αγίου Δημητρίου Άρτας όπου έκανα μέρος της πρακτικής μου άσκησης, την Παιδαγωγό Μαρία Τάτση, για την βοήθειά της, την συμπαράστασή της και την υπομονή της. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω πολύ τους υπαλλήλους του ΚΕΠ Πέτα για τις χρήσιμες πληροφορίες που μου δώσανε για την ιστορία και δημιουργία του συνοικισμού του Αγίου Δημητρίου Άρτας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Η μουσική συνοψίζει τους θριάμβους της τέχνης πάνω στα περισσότερα στοιχεία της καθημερινής μας ζωής. Κάνει πιο ελαφριές και εξευγενίζει τις επίγειες σκλαβιές μας. Χάρη σε αυτήν ο χρόνος, ο χώρος, η διάρκεια, η κίνηση, η σιωπή και ο ήχος βρίσκονται πειθαρχημένα, εξιδανικευμένα, πνευματοποιημένα και μεταμορφωμένα σαν από θαύμα.»¹

«Η μουσική αποτελεί την ευγενικότερη από τις εκδηλώσεις του ανθρώπου. Και είναι ο δρόμος που οδηγεί στη σφαίρα της απόλαυσης. Η πηγή της είναι αυτή η κοινωνική φλέβα του καλλιτεχνικού συναισθήματος, η αφετηρία της λογοτεχνικής και της ποιητικής έμπνευσης. Η ηλικία της μουσικής συμβαδίζει με την ηλικία του ανθρώπου πάνω στη Γη γιατί αυτή πάντοτε αποτελούσε το μέσον έκφρασης των συναισθημάτων και των σκέψεών του.»²

«Ο ρυθμός αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της μουσικής και η επαφή του ανθρώπου με τον ρυθμό είναι εμπειρία προγεννητική. Ο ρυθμός φαίνεται πως είναι η πρώτη εμπειρία των αισθήσεων του εμβρύου μέσα στο μικρόκοσμο της μήτρας. Είναι σαφές ότι το έμβρυο διακρίνει στην αρχή τους διάφορους ήχους μέσα από την παλμική τους κίνηση. Τα στοιχεία της παλμικής κίνησης προέρχονται από το εσωτερικό του σώματος της μητέρας, οι ρυθμοί της καρδιάς, η αναπνοή. Το έμβρυο αισθάνεται τους ρυθμούς αυτούς, που μεταδίδονται μέσα από τους αρτηριακούς παλμούς, σαν βάση της ύπαρξής τους. Αυτά τα φαινόμενα τα συλλαμβάνει σαν ζωτικά για τη συνέχιση της ζωής του και κάθε αλλοίωση του συνηθισμένου ρυθμού τους προκαλεί την αίσθηση κάποιας έλλειψης οξυγόνου, τροφής, θερμοκρασίας, γενικά ζωής. Αλλά και μετά τη γέννηση, οι περισσότερες μητέρες, χωρίς να το συνειδητοποιούν, κρατούν τα μικρά τους στο αριστερό του κορμιού τους. Έτσι τα βρέφη ακούν τους χτύπους της καρδιάς και οι φόβοι τους γίνονται πιο ανεκτοί.»³

Γύρω στην ηλικία των τριών και τεσσάρων χρόνων, η ανάπτυξη του παιδιού φαίνεται να εξελίσσεται ομαλά και ήρεμα σε αντίθεση με την αναστάτωση που

¹Βυλερμοζ Ε., Η ιστορία της μουσικής, (Λεντσάκης Γ.), τόμος 1, Από την αρχαιότητα έως το Σέζαρ, Συμπλήρωμα: Ζακ Λονσάν, Υποδομή, Αθήνα 1979. (σελ 15)

² Κανελλοπούλου-Ντινοδήμου Ο., Έντεχνη Ευρωπαϊκή μουσική, Εποχές και μουσουργοί, Αθήνα 1980, (σελ 14)

³Πρίνου- Πολυχρονιάδου Λ., Μουσική και ψυχολογία, εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία, Θυμάρι, Αθήνα 1989. (σελ 34)

παρατηρείται στις ηλικίες των δύο και τριών χρόνων. Εντούτοις, αυτή η ήρεμη ανάπτυξη δεν προϋποθέτει και «ακινησία». Αντίθετα, αυτή είναι η ηλικία όπου το παιδί αρχίζει να εξερευνά και να μαθαίνει, μέσα από μία ποικιλία τρόπων, όλα όσα συμβαίνουν στο περιβάλλον του και οι νέοι τρόποι συμπεριφοράς που εμφανιστήκαν σε προηγούμενες ηλικίες αρχίζουν τώρα να ωριμάζουν.

Το παιδί των τεσσάρων ή πέντε χρόνων μαθαίνει για τον κόσμο γύρω του, αξιοποιώντας ιδιότητες και ικανότητες που έχουν ωριμάσει, όπως η αυξημένη ζωηρότητα των αισθήσεων του, η αυξημένη χρονική περίοδος της προσοχής και συγκέντρωσής του και η ικανότητα του για συνειδητή ενεργό συμμετοχή. Η δύναμη της λογικής του σκέψης μεγαλώνει σταθερά και το παιδί γίνεται περισσότερο ικανό να αναγνωρίζει την έννοια του χρόνου και να τη συσχετίζει με τις καθημερινές του δραστηριότητες.

Με την ωρίμανση της λογικής σκέψης το παιδί αυτής της ηλικίας, έχοντας ξεπεράσει το στάδιο του εγωκεντρισμού, αποκτά την ικανότητα να αναλύει και να κατανοεί με περισσότερη αντικειμενικότητα το περιβάλλον του. Μέχρι να γίνει ικανό να αποκτήσει αυτή τη λογική σκέψη και τη συνειδητοποίηση του πραγματικού κόσμου γύρω του. Αυτή είναι και η ηλικία κατά την οποία τα παιδιά αγαπούν τα παραμύθια και τις ιστορίες όπου πραγματικά γεγονότα αναμειγνύονται με δημιουργήματα της φαντασίας. Σε αυτήν την ηλικία είναι επίσης εμφανής και η ανάγκη του παιδιού για κοινωνική επαφή, ανάγκη που διαφαίνεται μέσα από τις τάσεις του για συνομιλία και ομαδικό παιχνίδι.⁴

Στη συγκεκριμένη εργασία έχουμε να αποδείξουμε πώς γίνεται μία πρώτη προσέγγιση μουσικοκινητικών δραστηριοτήτων σε παιδιά ηλικίας τριών έως και τεσσεράμισι χρόνων. Η προσέγγιση αυτή λαμβάνει χώρα στον παιδικό σταθμό Αγίου Δημητρίου Άρτας και αποτελείται από στοιχεία που προκύπτουν μέσω συμμετοχικής παρατήρησης με μεθόδους επιτόπιας έρευνας. Οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες και τα μουσικά παιχνίδια που παρουσιάζονται στην πτυχιακή αφορούν σε διάφορες μουσικές από ποικίλες περιοχές του κόσμου.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται συνοπτικά οι εξής παράμετροι. Στην αρχή γίνεται μία ενδελεχής αναφορά στο τι προσφέρει και πως ενσωματώνεται η μουσική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση. Η θέση της μουσικής αγωγής στην διαδικασία της

⁴ Σέργη Λ., *Η μουσική αγωγή ως παράγοντας για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Διαθεματική διδασκαλία με κεντρικό άξονα τη μουσική σε παιδιά ηλικίας τεσσάρων έως έξι χρόνων.* Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 1993. (σελ 109,110)

εκπαίδευσης, θεωρείται αναπόσπαστο στοιχείο στην όλη διαδικασία της. Η μουσική επηρεάζει θετικά το παιδί της προσχολικής ηλικίας στην ανάπτυξη της κοινωνικής σκέψης και της έκφρασης των συναισθημάτων. Με την διαδικασία της μουσικής αγωγής, το παιδί μαθαίνει να ενσωματώνεται ευχάριστα σε ομάδες μέσω των μουσικών παιχνιδιών και μέσω της μουσικοκινητικής αγωγής.

Στη συγκεκριμένη έρευνα, όπως παρατηρείται στη συνέχεια του κεφαλαίου, παρουσιάζεται η διαδικασία της μουσικής αγωγής με την ενσωμάτωση και τη χρήση μουσικής από διάφορες μουσικές του κόσμου. Στην αρχή γίνεται ιστορική αναφορά της ενσωμάτωσης των μουσικών του κόσμου στη διαδικασία της μουσικής αγωγής. Στη συνέχεια, παρατηρείται η εισαγωγή στις μουσικές των χωρών που έχουν επιλεγεί για την πραγμάτωση της έρευνας και στο τέλος του πρώτου κεφαλαίου, η χρήση εικόνων και κινήσεων από στη διαδικασία των μουσικών δραστηριοτήτων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται ο χώρος και ο χρόνος πραγμάτωσης της συγκεκριμένης έρευνας. Όπως φανερώνει και ο τίτλος της πτυχιακής ο χώρος είναι ο παιδικός σταθμός Αγίου Δημητρίου Άρτας και ο χρόνος τα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 2000.

Στη συνέχεια του δευτέρου κεφαλαίου αναλύονται οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες που έλαβαν χώρα στον παραπάνω παιδικό σταθμό. Η ανάλυση έχει την εξής μορφή. Περιγραφή και ανάλυση της εκάστοτε δραστηριότητας, την αξιολόγηση της και διάφορες προτάσεις και σκέψεις.

Στο τέλος της πτυχιακής παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα, το παράρτημα με διάφορες φωτογραφίες και μουσικές που παρουσιάστηκαν στα παιδιά, η βιβλιογραφία και οι πηγές από το Internet.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Στην πρώτη ενότητα του πρώτου κεφαλαίου παρουσιάζονται τα εξής θέματα. Στην αρχή παρουσιάζεται η μουσική στην εκπαίδευση στην σύγχρονη Ελλάδα, η οποία χωρίζεται στις εξής παραμέτρους. Η μία είναι η θέση της μουσικής αγωγής στην προσχολική εκπαίδευση, στη συνέχεια η συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των νηπίων μέσω της μουσικής αγωγής και στο τέλος, η μουσική αγωγή, όπως παρατηρείται σήμερα.

Στη δεύτερη ενότητα του πρώτου κεφαλαίου παρουσιάζονται οι εξής παράμετροι. Στη αρχή πραγματοποιείται μία ιστορική αναφορά, από το 2^ο μισό του 20^{ου} αιώνα μέχρι και την 1^η δεκαετία του 21^{ου}, της ενσωμάτωσης των μουσικών του κόσμου στη διαδικασία της μουσικής αγωγής. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά των περιοχών και οι μουσικές, που έχουν επιλεγεί για την συγκεκριμένη εφαρμογή. Στο τέλος πραγματώνεται η διαδικασία της μουσικής αγωγής με συνδυασμό ήχου και εικόνας.

A. ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

α.1. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στη μουσική αγωγή της προσχολικής ηλικίας λαμβάνονται υπόψη οι τρόποι μουσικής συμπεριφοράς που άπτονται του επιπέδου και των χαρακτηριστικών της ανάπτυξης των παιδιών αυτής της ηλικίας.

Στο παιδί της προσχολικής ηλικίας παρατηρείται μία έμφυτη αίσθηση της μουσικής κυρίως, μέσα από ρυθμικές κινήσεις του σώματος. Το παιδί δέχεται την πρώτη διαδικασία της μουσικής αγωγής στο πρώτο του σχολείο, είτε στον παιδικό σταθμό είτε στο νηπιαγωγείο. Εάν σε αυτά τα πρώτα στάδια της μουσικής αγωγής του παιδιού υπάρχουν συγκεκριμένοι και σαφείς εκπαιδευτικοί στόχοι καθώς και οι ⁵κατάλληλες μέθοδοι διδασκαλίας, τότε η μουσική ως εμπειρία μπορεί να γίνει για το

⁵ Σέργη Λ., *Η μουσική αγωγή ως παράγοντας για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού: διαθεματική διδασκαλία με κεντρικό άξονα τη μουσική σε παιδιά ηλικίας τεσσάρων έως έξι χρόνων: διδακτορική διατριβή*, Αθήνα: Παιδαγωγικό τμήμα νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Αθηνών, 1993 (σελ. 225-227)

παιδί ένα μέσο συνδυασμένης νοητικής και συναισθηματικής ανάπτυξης όπου το παιδί παράλληλα μαθαίνει αυτό που είναι σημαντικό και ευχάριστο. Η μουσική αγωγή στην προσχολική ηλικία έχει ως σκοπό να αυξήσει την αγάπη του παιδιού για τη μουσική, να καλλιεργήσει το μουσικό του αισθητήριο και να του δώσει ευκαιρίες να ανακαλύψει τις δικές του δυνατότητες για μουσική έκφραση.

Η μουσική αγωγή λοιπόν έχει ως στόχο να αναπτύξει τη φαντασία, τη δημιουργικότητα, τη βιωματικότητα του παιδιού, σε μία ηλικία που προσφέρεται απόλυτα για γι' αυτό. Καθετί που βιώνει το παιδί στην πρώιμη παιδική ηλικία, καθετί που θα ξυπνήσει και θα αναπτυχθεί έγκαιρα μέσα του, θα είναι καθοριστικό σε όλη του τη ζωή. Για αυτό το λόγο η διδασκαλία της μουσικής στα σχολεία προσχολικής εκπαίδευσης αρνείται την εκμάθηση τεχνικισμών, οποιασδήποτε μορφής, όταν αυτοί δεν προέρχονται από την αυθόρμητη αναζήτηση του παιδιού για την ικανοποίηση ορισμένων εκφραστικών αναγκών. Αυτό σημαίνει ότι η μουσική αγωγή διαφέρει ουσιαστικά από την μουσική εκπαίδευση, στην συγκεκριμένη παιδική ηλικία. Σκοπός της μουσικής αγωγής είναι να μορφώσει τα παιδιά με την τέχνη και όχι στην τέχνη.⁶

Η διαδικασία της μουσικής αγωγής επιτυγχάνεται ως επί το πλείστον, με μουσικές δραστηριότητες. Οι μουσικές δραστηριότητες είναι το μέσον για την επίτευξη όλων των διδακτικών σκοπών της μουσικής αγωγής. Οι μορφές αυτές είναι οι εξής, όπως αναφέρει η Σέργη (1993)⁷:

1. Ρυθμός και κίνηση

Ο ρυθμός αποτελεί το πιο βασικό στοιχείο στη μουσική αγωγή, κυρίως, των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Η ρυθμική αγωγή επιτυγχάνεται μέσω των μουσικών δραστηριοτήτων που αφορούν κυρίως σε χτυπήματα με τα χέρια και τη ρυθμική κίνηση. Τα παιδιά, με τις ρυθμικές δραστηριότητες, ανταποκρίνονται στην ώθηση που δίνει η ρυθμός και εκφράζονται με ελευθερία κινήσεων και αυθορμητισμό.

⁶ Τσουμάνης Α. *Μουσική αγωγή στο νηπιαγωγείο. Από τη θεωρία στην πράξη (Μουσικά παιχνίδια, τραγούδια)* εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1995. (σελ. 19)

⁷ Σέργη Λ., *Η μουσική αγωγή ως παράγοντας για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Διαθεματική διδασκαλία με κεντρικό άξονα τη μουσική σε παιδιά ηλικίας τεσσάρων έως έξι χρόνων.* Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 1993.(σελ. 54-57)

2. Τραγούδι

Το τραγούδι, συνδυασμός μελωδίας και λόγου, καθώς και η κίνηση είναι τα δύο πιο κύρια μέσα με τα οποία το παιδί εκφράζεται μουσικά. Εκφράζεται όχι μόνο ως άτομο αλλά και ομαδικά.

3. Εκτέλεση μουσικών οργάνων

Με τη χρήση των μουσικών οργάνων, αλλά και αντικειμένων που βγάζουν ήχους, δίνονται ευκαιρίες στο παιδί για παιχνίδι και πειραματισμό με τον ήχο. Σε ένα μεταγενέστερο στάδιο αποκτά και περισσότερο ανεπτυγμένες δεξιότητες ενόργανης μουσικής εκτέλεσης.

4. Μουσική ακρόαση

Η μουσική ακρόαση ως δραστηριότητα είναι συνυφασμένη και αλληλένδετη με τις άλλες μουσικές δραστηριότητες. Υπάρχει σε οποιαδήποτε μουσική δραστηριότητα όπου το παιδί συνειδητά ή ασυνείδητα χρησιμοποιεί την αίσθηση της ακοής. Στην οργανωμένη μουσική αγωγή, είναι απαραίτητη προϋπόθεση, η αφιέρωση χρόνου για συνειδητή ακρόαση συγκεκριμένων μουσικών συνθέσεων.

5. Δημιουργικές εργασίες

Η δημιουργικότητα αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση σε όλες τις μουσικές δραστηριότητες. Θα πρέπει όμως να παρέχονται ευκαιρίες στα παιδιά για συγκεκριμένες δημιουργικές δραστηριότητες, όπως η σύνθεση ρυθμικών ή μελωδικών σχημάτων, τον αυτοσχεδιασμό στα μουσικά όργανα, την εκφραστική κίνηση.

6. Μουσική ανάγνωση και γραφή

Η μουσική ανάγνωση και γραφή είναι μια δραστηριότητα που εισάγεται στη μουσική αγωγή του παιδιού, αφού πρώτα το παιδί έχει αποκτήσει αρκετές μουσικές εμπειρίες μέσα από τις άλλες μουσικές δραστηριότητες. Η δραστηριότητα αυτή εισάγεται, όταν το παιδί αναπτύξει την ικανότητα να προσδιορίζει σύμβολα.

Για να υπάρξει, λοιπόν, μία σωστή μουσική αγωγή, ο παιδαγωγός θα πρέπει να κατανοήσει την αληθινή φύση της μουσικής ως μίας αισθητικής εμπειρίας και να έχει επίγνωση των βασικών εννοιών που αποτελούν τα βασικά στοιχεία της μουσικής που διαμορφώνουν τη δομή της ως ένα ειδικό μάθημα. Θα πρέπει επίσης να κατανοήσει την

άμεση σχέση της μουσικής με την κίνηση καθώς και τους τρόπους μάθησης που λειτουργούν πιο αποτελεσματικά στην πρώτη παιδική ηλικία και εκείνους που αφορούν τους μη λεκτικούς τρόπους μάθησης.

α.2. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΝΗΠΙΩΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Η κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού δημιουργείται, κατά κύριο λόγο, μέσα από το άμεσο περιβάλλον του που είναι η οικογένειά του. Εκεί δημιουργεί, από βρέφος ακόμη, τις πρώτες του συναισθηματικές σχέσεις. Καθώς όμως το παιδί αναπτύσσεται συναισθηματικά, νοητικά και κινητικά, εκτός από την οικογένεια του, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η επαφή με τους συνομήλικους του, το σχολείο και ο ευρύτερος κοινωνικός και πολιτισμικός του περίγυρος. Η υγιής κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας, είναι η βάση για τη μετέπειτα κοινωνική, συναισθηματική και πολιτισμική του ανάπτυξη μέχρι και να ενηλικιωθεί.

Η άποψη ότι *η μουσική ικανότητα υπάρχει σε κάθε άνθρωπο* υποστηρίζεται από πολλούς ερευνητές. Οι γενετικές οδηγίες δημιουργούν ένα νου και ένα σώμα που είναι προδιατεθειμένα να είναι μουσικά. Όπως ο άνθρωπος γεννάται με την ικανότητα της ομιλίας και είναι προδιατεθειμένος να μάθει την γλώσσα που του καθορίζει το άμεσο περιβάλλον του, κατά τον ίδιο τρόπο ο άνθρωπος γεννάται με τα μέσα να αντιδρά στη μουσική που του καθορίζει το άμεσο πολιτισμικό περιβάλλον του.

Έχει διαπιστωθεί ότι τα παιδιά που έχουν μουσικά βιώματα, είναι ικανά να αντιλαμβάνονται μουσικές έννοιες από πολύ μικρή ηλικία. Από τις πιο σημαντικές, κατά τη γνώμη μου, έρευνες που μελετούν τη μουσική αντίληψη του παιδιού είναι η έρευνα του Moog. Από πειράματα που πραγματοποίησε ο Moog(1976)⁸ σε παιδιά ηλικίας 0 έως και 6 χρόνων κατέληξε ότι τα παιδιά ανταποκρίνονται πρώτα στον ήχο των λέξεων, μετά αντιλαμβάνονται το ρυθμό και αργότερα την τονικότητα που δημιουργεί η μελωδία. Η άποψη του Moog στηρίζεται στο γεγονός πως τα παιδιά έως

⁸ Moog H., *The development of musical experience in children of preschool age*, *The Psychology of music*, 1976.(σελ. 38-45).

και έξι (6) χρονών έχουν δυσκολία στο να προσλαμβάνουν και να αντιληφθούν το άκουσμα δύο ή και περισσότερων μουσικών ήχων, δηλαδή το άκουσμα της αρμονίας.

Στα παιδιά οι αισθήσεις και ειδικότερα η αίσθηση της ακοής παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στον περιβάλλοντα χώρο. Τα παιδιά σε ηλικία τεσσάρων και πέντε χρονών τείνουν να συσχετίζουν τα μουσικά ακούσματά τους με γεγονότα και καταστάσεις που λειτουργούν στον κύριο περιβάλλοντα χώρο τους. Όταν λειτουργεί αυτή η συσχέτιση, αναπαράγεται στη μνήμη η κατάσταση κατά την οποία ακούστηκε αρχικά η μουσική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η διαδικασία του νανουρίσματος, κατά την οποία το παιδί γέρνει καθώς ακούσει τον ήχο του νανουρίσματος.

Βασικός στόχος σε ένα πρόγραμμα μουσικής αγωγής, είναι η σταδιακή εισαγωγή του παιδιού στον κόσμο της μουσικής, ενεργοποιώντας, τις έμφυτες μουσικές του δυνάμεις. « *Οι περισσότεροι μουσικοπαιδαγωγοί, γνωρίζουν καλά ότι η καλλιέργεια της φωνής, του σώματος, του ρυθμού και γενικά κάθε μουσική δραστηριότητα μπορεί να υπάρξει και να αναπτυχθεί από τη στιγμή που λειτουργεί το αυτί με ιδιαίτερη ευαισθησία*», επισημαίνει η Καραδήμου-Λιάτσου (2003)⁹. Φαίνεται ότι η πιο σημαντική περίοδος για την μουσική ανάπτυξη ενός παιδιού, είναι η ηλικία από τη γέννηση μέχρι αυτή των εννιά ετών. Όσο νωρίτερα εκτεθεί ένα παιδί σε ένα πλούσιο περιβάλλον τόσο μεγαλύτερη είναι η επίδραση στην ανάπτυξη της μουσικής του δεκτικότητας, η οποία σταθεροποιείται σε αυτήν την ηλικία.

Η βασικότερη παιδαγωγική αρχή που ακολουθείται από όλους τους μουσικοπαιδαγωγούς που ασχολούνται με παιδιά προσχολικής ηλικίας, είναι ότι οποιαδήποτε ενασχόληση με τη Μουσική, σε αυτή την ηλικία, πρέπει να στηρίζεται σε βιώματα και να έχει χαρακτήρα παιχνιδιού. Μέσω των μουσικών παιχνιδιών, τα παιδιά καλούνται να αντιληφθούν, να εκφραστούν και να αναπτύξουν την κατανόηση όλων των στοιχείων της μουσικής, με πειραματισμούς της φωνής, του λόγου, των μουσικών οργάνων, της κίνησης και του αυτοσχεδιασμού, συμμετέχοντας με αυτόν τον τρόπο ενεργά, με όλη τους την ύπαρξη.

Οι έρευνες που αφορούν στην μουσική ανάπτυξη του παιδιού, αναφέρονται κυρίως σε δύο μορφές της μουσικής ανάπτυξης, την *ψυχοκινητική* και την *νοητική*.¹⁰ Οι έρευνες που αναφέρονται στην ψυχοκινητική μουσική ανάπτυξη του παιδιού, έχουν ως θέμα έρευνας, τις δεξιότητες της μουσικής εκτέλεσης όπως τη ρυθμική κίνηση, τα

⁹ Καραδήμου- Λιάτσου Π., *Η μουσικοπαιδαγωγική τον 20^ο αιώνα*, Orpheus, Αθήνα 2003. (σελ. 224)

¹⁰ Σέρρη Λ., *Θέματα Μουσικής Παιδαγωγικής*, Gutenberg, Αθήνα 1994. (σελ. 92)

ρυθμικά χτυπήματα, το τραγούδι και την εκτέλεση των μουσικών οργάνων. Οι έρευνες σχετικά με τη νοητική μουσική ανάπτυξη του παιδιού, διερευνούν την ικανότητα για αντίληψη των μουσικών εννοιών που αφορούν τις δεξιότητες του ήχου, όπως τη χροιά, την τονικότητα (υψηλοί ή χαμηλοί ήχοι), την ένταση (σιγά ή δυνατά), την διάρκεια του ήχου, καθώς και τα στοιχεία της μουσικής όπως το ρυθμό τη μελωδία και την αρμονία.

α.3. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΗΜΕΡΑ

Η μουσική αγωγή κατά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα καθιερώθηκε ως μέσο σχολικού προγράμματος στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη. Ένας από τους βασικούς λόγους της καθιέρωσης αυτής ήταν η ανάγκη κατανόησης της μουσικής, καθώς και η απόκτηση μια καλύτερης ηθικής και κοινωνικής συμπεριφοράς. Η «Παραδοσιακή» παιδαγωγική που ίσχυε έως και τον 18^ο αιώνα αντιμετώπιζε το παιδί σαν αντικείμενο προς μετασχηματισμό και όχι σαν αυτοδύναμη οντότητα. Οι νέες μουσικοπαιδαγωγικές μέθοδοι γεννήθηκαν από την ανάγκη δημιουργίας μιας πιο επιστημονικής και ολοκληρωμένης προσέγγισης της διαδικασίας διδασκαλίας της μουσικής.

Οι ιδέες που κατά καιρούς εμφανίζονται και αφορούν την μουσική αγωγή δεν είναι πάντα όλες καινούργιες. Μερικές από αυτές προϋπήρχαν και εμφανίζονται πάλι. Αυτό που χαρακτηρίζει μία ιδέα σημαντική δεν είναι η χρονολογία κατά την οποία είχε εισαχθεί στην ιστορία της μουσικής αγωγής, αλλά πόσο αποτελεσματική είναι.¹¹

Στην διαδικασία της μουσικής αγωγής κατά τα τέλη του 20^{ου} αιώνα μέχρι και σήμερα τοποθετούνται νέοι τρόποι εκπόνησης της συγκεκριμένης διαδικασίας. Αυτό πραγματοποιείται με τη χρήση νέων τεχνολογιών, της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών. Ο νέος ψηφιακός κόσμος κυριαρχεί, πλέον, στη μεταφορά των πληροφοριών, και κατά επέκταση στη μεταφορά και των πληροφοριών της μουσικής. Η πρόκληση, όμως, για τους μουσικούς παιδαγωγούς, είναι να μη στηρίζονται απόλυτα σε αυτό τον καταγιισμό των πληροφοριών, αλλά να τον ξεπερνούν και να βοηθούν με καινοτόμους τρόπους να μεταδώσουν τη μουσική στον μαθητή. Παράλληλα, αναφέρει πως η ενσωμάτωση της τεχνολογίας σε μία τάξη μουσικής μπορεί να βοηθήσει να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις.

¹¹ Σέρρη Λ., *Θέματα Μουσικής Παιδαγωγικής*, Gutenberg, Αθήνα 1994 (σελ. 28)

Όσον αφορά τη μουσική αγωγή τη χώρα μας, παρατηρείται μία μικρή έξοδος από την ήδη υπάρχουσα θέση που θεωρούσε τη μουσική ως ένας δαπανηρό «είδος πολυτελείας». Βέβαια η τεχνολογία δεν άργησε να κάνει την εμφάνισή της και επηρέασε, με τη σειρά της, τη μουσική αγωγή στην Ελλάδα. Ακόμη και τα παιδιά μικρής ηλικίας, έχουν μία επαφή και αναζητούν πρόσβαση σε αυτό που θεωρείται τεχνολογία, για παράδειγμα με τη χρήση ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η μουσική αγωγή έχει τη δυνατότητα να αλλάξει μορφή με τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Η ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στη διαδικασία της μουσικής αγωγής δελεάζει τους μαθητές να ασχοληθούν ενεργά με την εκμάθηση, οι οποίοι ανυπομονούν να έρθει η ώρα για το μάθημα της μουσικής αγωγής.

Όσον αφορά στην μουσική αγωγή που διδάσκεται στα παιδιά προσχολικής ηλικίας, η χρήση της τεχνολογίας, αποτελεί ένα σημαντικό βοηθητικό εργαλείο. Το τραγούδι, το παίξιμο, η χρήση των μουσικών οργάνων, οι μουσικές δραστηριότητες και τα μουσικά παιχνίδια αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι στη διαδικασία της. Η χρήση, όμως, ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή σε συνδυασμό με τις παραπάνω δραστηριότητες προσφέρει επιπλέον υλικό. Για παράδειγμα, η παρουσίαση εικόνων με το θέμα της εκάστοτε δραστηριότητας, η χρήση και αναζήτηση, μέσω διαδικτύου, της μουσικής και η ακρόασή της.

B. ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ - ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

β.1. Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΜΙΣΟ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21^{ου}

Μετά το 2^ο μισό του 20^{ου} αιώνα παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον, του Δυτικού κόσμου, για την πολυπολιτισμική εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό ταυτίζεται με το ήδη υπάρχον ρεύμα της παγκόσμιας μουσικής και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.¹² Η απαρχή του ενδιαφέροντος αυτού, όπως αναφέρει η Campbell(1991), συγκλίνει με την ίδρυση της Διεθνούς Κοινότητας της Μουσικής Εκπαίδευσης (International Society for Music Education- I.S.M.E.) το 1953, καθώς και με την ίδρυση της Κοινότητας της Εθνομουσικολογίας (Society for Ethnomusicology). Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση, του κόσμου, παρουσιάζεται στην αρχή της με διάφορους ορισμούς όπως «εξωτική μουσική», «μη δυτικές μουσικές στην εκπαίδευση», «μουσική από όλο τον κόσμο».

Η ενσωμάτωση των μουσικών του κόσμου στη διαδικασία της μουσικής αγωγής, μέσα από μελέτες ερευνητών, παρουσιάστηκε ως απαραίτητο στοιχείο, το οποίο πρέπει να διδάσκεται από τα πρώτα χρόνια της σχολικής και προσχολικής εκπαίδευσης. Αυτό συμβαίνει γιατί η μουσική αποτελεί ένα φαινόμενο που δεν παραμένει στα σύνορα του Δυτικού κόσμου και πολιτισμού. Είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο απαραίτητο για τη γνώση πολλών πολιτισμών. Στην εκπαίδευση, οι μουσικές του κόσμου, μελετούν τους πολιτισμούς με βάση την μουσική τους, γεγονός που φαίνεται από την κοινωνική τάξη, τη γενιά, τη θρησκεία και όχι το χρώμα και τη φυλή.

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1960-1970 παρατηρούνται τα πρώτα στοιχεία που αποδεικνύουν την απαρχή της ενσωμάτωσης της μουσικής από όλον τον κόσμο στην διαδικασία της εκπαίδευσης.¹³ Τις επόμενες δεκαετίες το φαινόμενο μουσικές του κόσμου, αναλύεται περισσότερο, γιατί παρουσιάζεται, μία θετική αντιμετώπιση της πολυπολιτισμικότητας της μουσικής και της θετικής στάσης των εκπαιδευόμενων απέναντι στις μουσικές και στους πολιτισμούς όλου του κόσμου.

¹² Η διαπολιτισμική μουσική παιδεία, άρχισε σαν μία μουσική περιήγηση μέσα σε εξωτικούς πολιτισμούς, απευθυνόμενη σε δασκάλους που διδάσκουν «γενική μουσική» για παιδιά, με βάση την Campbell P. 1999.

¹³ Τα μέσα που χρησιμοποιούσαν οι ερευνητές ήταν κυρίως η επιτόπια έρευνα.

β.2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

Η εκπόνηση της πτυχιακής στηρίχθηκε στο γεγονός της γνώσης, μέσω μουσικού παιχνιδιού και μουσικοκινητικών δραστηριοτήτων, διάφορων μουσικών του κόσμου, με ήχο και εικόνα. Οι μουσικές που επιλέχθηκαν δεν βρίσκονται σε όμορες γεωγραφικές θέσεις και σε θέματα κουλτούρας έχουν ποικίλες διαφορές. Οι μουσικές των περιοχών που παρουσιάζονται είναι η Ταραντέλλα, «παραδοσιακή» μουσική της Κάτω Ιταλίας και της Σικελίας, μουσικές και φωτογραφίες από την Αφρική και συγκεκριμένα από την περιοχή του Burudi (Μπουρουντί), μουσικές των Ινδιάνων της Αμερικής, χωρίς την επιλογή κάποιας συγκεκριμένης περιοχής, φυλής ή κουλτούρας, μουσική από την περιοχή των Υψιπέδων της Σκωτίας και της Ιρλανδίας.

Ως μία πρώτη επαφή με την αρχή των δραστηριοτήτων, παρουσιάστηκε στα παιδιά ένα τραγούδι «εισαγωγής», το Γαϊτανάκι του Λουκιανού Κηλαηδόνη σε στίχους του Γιάννη Ρίτσου και 4 παραδοσιακά τραγούδια από διάφορες περιοχές της Ελλάδας.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται μουσικές από την Ιταλία και συγκεκριμένα ο χορός «ταραντέλλα». Ο χορός «ταραντέλλα» ξεκινά από τα χρόνια του Μεσαίωνα και το όνομά του το έχει πάρει από την πόλη του Τάραντα. Τον 16^ο και 17^ο αιώνα πίστευαν ότι με το να χορεύεις στους ρυθμούς της ταραντέλα θα σωζόσουν από τον «ταραντισμό», μία ασθένεια που προερχόταν από τσιμπήματα της αράχνης και προκαλούσε υστερικές αντιδράσεις. Μία εξήγηση γι' αυτή την πεποίθηση ίσως είναι ότι, επειδή ο χορός είναι κάτι το απαγορευμένο, οι γυναίκες χρησιμοποιούσαν αυτή τη δικαιολογία για να μπορούν να χορεύουν ελεύθερα.¹⁴

Μετά το τέλος της δραστηριότητας με τους ήχους της «ταραντέλλα» παρουσιάστηκαν στα παιδιά μουσικές και φωτογραφίες της Αφρικής. Οι μουσικές που αφορούσαν στην Αφρική ήταν από περιοχές της Δυτικής και Νότιας Αφρικής. Επιλέχθηκαν μουσικές με κύριο στοιχείο τον ήχο των κρουστών. Οι εικόνες, όμως, προέρχονται από την περιοχή του Burudi (Μπουρουντί)¹⁵. Ο λόγος της συγκεκριμένης επιλογής των εικόνων στηρίζεται στο γεγονός ότι παρουσιάζονται κρουστά όργανα και οι τρόποι διαδικασίας του χορού.

¹⁴ Πρβ. Παράρτημα: Πηγή: Παρουσίαση του χορού tarantella στο περιοδικό χορού «Dancenews.gr» στις 29/04/2011.

¹⁵ Πρβ. Παράρτημα: Πηγή: Εικόνες από το Burudi, <http://www.nationalgeographic.com>.

Κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων παρουσιάστηκαν μουσικές και εικόνες από διάφορες Ινδιάνικες φυλές. Οι επιλογές των μουσικών και των εικόνων¹⁶ αφορούν σε διάφορες περιοχές και φυλές Ινδιάνων. Η διαδικασία των δραστηριοτήτων κλείνει με Κέλτικους ήχους που παρουσιάστηκαν στα παιδιά.

Η μουσική της Ιρλανδίας και της Σκωτίας παρουσιάστηκε στα παιδιά ως «Κέλτικη» μουσική. «Κέλτικη» θεωρείται η μουσική που ενσωματώνεται σε ήχους που συναντώνται στην Ιρλανδία, Σκωτία, Ουαλία, Αγγλία στον ευρύτερο χώρο της Ορεινής Βρετανίας και σε περιοχές της Αυστραλίας.¹⁷ Στη συγκεκριμένη πτυχιακή οι μουσικές που παρουσιάζονται στα παιδιά είναι από περιοχές τις Ιρλανδίας και της Σκωτίας.

β.3. ΜΟΥΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕ ΗΧΟ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ. Η ΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΩΣ ΜΕΣΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ.

Η αίσθηση του ρυθμού, του παλμού και του μέτρου, είναι έννοιες που δεν μπορούν να διδαχτούν θεωρητικά. Σε ένα πρόγραμμα μουσικής, οι έννοιες αυτές, αναπτύσσονται με ακουστικά παιχνίδια και δραστηριότητες, προκειμένου τα παιδιά να βιώσουν τον εσωτερικό ρυθμό του σώματος τους. Οι μουσικές έννοιες, μπορούν να γίνουν εύκολα κατανοητές στα παιδιά μέσω των κινητικών δραστηριοτήτων. Οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες σε ένα πρόγραμμα μουσικής αγωγής, έχουν ως κύριο στόχο, να βιώσουν τα παιδιά μέσα από το σώμα τους και την κίνησή τους, τους νόμους της μουσικής. Τα παιδιά μέσω των μουσικοκινητικών παιχνιδιών, μπορούν να καλλιεργήσουν την αίσθηση του ρυθμού και του μέτρου, να συντονίζουν τις σωματικές τους κινήσεις με τα στοιχεία της μουσικής, να συνδυάζουν την κίνηση με άλλα μέσα (παίξιμο οργάνων, ήχο-ιστορίες, τραγούδι, αυτοσχεδιασμός κοκ), να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματα που προκαλεί η ακρόαση της μουσικής, να αποκτήσουν έλεγχο των κινήσεών τους, δημιουργικότητα, ομαδική συνεργασία, αίσθηση του χώρου και εκφραστική κίνηση.

Είναι εμφανές ότι η μουσική αγωγή μπορεί να θεωρηθεί ως ένας σημαντικός παράγοντας για την εκπαίδευση όλης της προσωπικότητας του παιδιού. Έρευνα που

¹⁶ Πρβ Παράρτημα. Πηγή: Εικόνες με Ινδιάνους <http://www.edwardscurtis.com>

¹⁷ Stokes M., Bohlman P.V., *Celtic Modern at the Global Fringe*, The Scarecrow Press, Lanham, Maryland and Oxford, 2003 (σελ 145).

διεξήχθη στον Ελλαδικό χώρο (Σέργη 2003)¹⁸, έδειξε ότι η μουσική αγωγή επιδρά θετικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού και ειδικότερα στην κοινωνικοποίησή και στη δημιουργικότητά του. Όταν η μουσική συνδυάζεται και με άλλους τύπους και τομείς μάθησης, δημιουργεί ένα θαυμάσιο περιβάλλον, αλλά και μία ελκυστική εικόνα για το σχολείο και τη μάθηση.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα περισσότερα μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα δεν χρησιμοποιούν μουσική σημειογραφία. Ο Orff, τονίζει, ότι *«τα παιδιά πρέπει να κάνουν τα ίδια μουσική και να συμμετέχουν ενεργά σε διαδικασίες μουσικής δημιουργίας πριν από οποιαδήποτε θεωρητική διδασκαλία»*. Πολλοί είναι οι ερευνητές που υποστηρίζουν ότι η εκμάθηση της μουσικής γραφής και ανάγνωσης δεν πρέπει να αρχίζει νωρίτερα από την ηλικία των 8-9 χρόνων ενός παιδιού, αναφέρει ο Ανδρούτσος (1995)¹⁹.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις δεν αναφέρονται σε μία συγκεκριμένη πρακτική μουσικής δραστηριότητας ή σε κάποια συγκεκριμένη μουσικοπαιδαγωγική μέθοδο. Κάθε μουσικοπαιδαγωγική προσέγγιση προσφέρει κάτι το διαφορετικό για την ολόπλευρη μουσική ανάπτυξη του παιδιού.

Όσον αφορά στην χρήση της εικόνας, σε μία μουσικοπαιδαγωγική μέθοδο, η ανάλυση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις δραστηριότητες που ακολουθούν στο επόμενο κεφάλαιο. Ο λόγος αυτής της σύνδεσης στηρίζεται στο γεγονός πως, στην συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία, είναι, στοιχειώδες να αποτυπωθούν οι εκφράσεις και οι ενέργειες των παιδιών, όχι μόνο με τους γνωστούς τρόπους της μουσικοκινητικής, αλλά και με την εικονική παρουσίαση της μουσικής που ακολουθεί τις συγκεκριμένες δραστηριότητες.

Μέσω των εικόνων, το παιδί έρχεται σε μία πρώτη, οπτική επαφή με την ευρύτερη έννοια της μουσικής. Στη συγκεκριμένη περίπτωση με την ευρύτερη έννοια των μουσικών του κόσμου. Οι επιλογές των εικόνων ήταν τέτοιες, ώστε το παιδί να μπορέσει να γνωρίσει την γεωγραφική θέση της χώρας, τον πολιτισμό, τον τρόπο ζωής, τη διαδικασία της καθημερινότητας, την μουσική αυτή καθεαυτή, τα μουσικά όργανα, τον χορό. Η χρήση, λοιπόν, της εικόνας αποτέλεσε ένα ισχυρό κομμάτι που προετοίμασε τα παιδιά για τις παρακάτω μουσικές δραστηριότητες.

¹⁸ Σέργη Λ., *Η Προσχολική Μουσική Αγωγή., Η επίδραση της μουσικής μέσα από τη διαθεματική μέθοδο διδασκαλίας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών*, Gutenberg, Αθήνα 2003.(σελ. 32)

¹⁹ Ανδρούτσος Π. *Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής. Παρουσίαση και κριτική θεώρηση των μεθόδων Orff και Dalcroze*, Αθήνα, Orpheus, 1995 (σελ. 116-177).

Συνοψίζοντας, κάθε εκπαιδευτικός μπορεί, ανάλογα με τους στόχους που θέτει κάθε φορά και τα διδακτικά μέσα που διαθέτει, να συνδυάσει στοιχεία από διάφορα παιδαγωγικά συστήματα. Σημαντικό ρόλο στη μουσική ανάπτυξη του παιδιού, πέρα από τα διάφορα μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα, παίζει και ο ίδιος ο μουσικοπαιδαγωγός. Για να υπάρξει ολοκληρωμένη μουσική αγωγή, χρειάζεται ο μουσικοπαιδαγωγός να κατανοεί την αληθινή φύση της μουσικής, ως μία αισθητική εμπειρία, ενώ θα πρέπει να έχει επίγνωση των βασικών εννοιών που αποτελούν τα βασικά στοιχεία της μουσικής. Θα πρέπει, επίσης, να είναι ευρηματικός, να ανακαλύπτει και να αναπτύσσει σταδιακά την έμφυτη μουσική ικανότητα κάθε παιδιού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Στην πρώτη ενότητα του 2^{ου} κεφαλαίου παρουσιάζεται ο τόπος, ο χώρος και ο χρόνος πραγμάτωσης της έρευνας. Ο τόπος είναι, ο οικισμός του Αγίου Δημητρίου, Πέτα, Άρτας. Γίνεται μία συνοπτική ιστορική αναφορά του οικισμού. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο χώρος που πραγματοποιήθηκαν οι μουσικές δραστηριότητες. Ο χώρος αυτός είναι ο παιδικός Σταθμός του Αγίου Δημητρίου. Πραγματοποιείται και εδώ μία σύντομη αναφορά στο περιεχόμενο του Παιδικού σταθμού. Ο χρόνος βρίσκεται στο τέλος της πρώτης δεκαετίας του 2000, όπως φανερώνεται και από τον τίτλο της πτυχιακής.

Στην δεύτερη ενότητα του 2^{ου} κεφαλαίου παρουσιάζονται οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν στον συγκεκριμένο παιδικό σταθμό, οι οποίες είχαν τη διάρκεια ενός μήνα.

Α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ

α.1. ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ΠΕΤΑ, ΑΡΤΑΣ

Ο Άγιος Δημήτριος αποτελεί ένα συνοικισμό που βρίσκεται 4 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά από το κέντρο της Άρτας. Ο Άγιος Δημήτριος δεν αποτελεί χωριό, αλλά ένα νεοσύστατο συνοικισμό που άρχισε να δημιουργείται από τα τέλη της δεκαετίας του 1960.

Ο κύριος λόγος για τη δημιουργία του συνοικισμού ήταν ο μεγάλος σεισμός της 1^{ης} Μαΐου του 1967. Ο σεισμός αυτός έπληξε διάφορες περιοχές των Τζουμέρκων, αλλά και νοτιότερες περιοχές²⁰ Με βάση τα στοιχεία που αποκομίσθηκαν από τους εργαζομένους του ΚΕΠ Πέτα αλλά και από μαρτυρίες παλαιότερων του ίδιου χωριού, τονίζεται πως μετά το σεισμό του 67' παρατηρείται μία κάθοδος ατόμων²¹ προς τις πεδινές περιοχές του νομού Άρτας, κυριότερα συμπεριλαμβανομένων, της πόλης της

²⁰ Τζουμέρκα: Χωριά που βρίσκονται στα Αθαμανικά Όρη (Κεντρική- Δυτική Πίνδος). Πληγείσες Περιοχές: Δροσοπηγή Ιωαννίνων, Μελισσουργί Άρτας, Θεοδώριανα Άρτας, Τετράκωμο Άρτας. Επίσης, ως πληγείσα περιοχή συναντάται και το Πέτα Άρτας.

²¹ Ο αριθμός των ατόμων δεν είναι προσδιορισμένος.

Άρτας αλλά και της περιοχής που αργότερα έγινε γνωστή ως Άγιος Δημήτριος. Ο αριθμός των κατοίκων, σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού του 2001 ανέρχεται σε 1014 άτομα.²²

Εικόνα 1 Άγιος Δημήτριος Άρτας. Αρχείο Φωτογραφιών ΚΕΠ Πέτα Άρτας

α.2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ

Ο παιδικός σταθμός του Αγίου Δημητρίου αποτελεί ένα μικρό οίκημα που βρίσκεται κεντρικά του συνοικισμού. Οι χώροι που διαθέτει είναι οι εξής: ο χώρος υποδοχής, 2 χώροι διδασκαλίας, το γραφείο των διδασκάλων, η κουζίνα, η τραπεζαρία οι τουαλέτες των νηπίων και οι τουαλέτες του προσωπικού, και μία αποθήκη. Όσον αφορά τους δύο χώρους διδασκαλίας, ο ένας χρησιμοποιείται για διάφορες χειρονακτικές δραστηριότητες όπως ζωγραφική με πινέλο, κατασκευές, δημιουργία με πυλό και ο άλλος για δραστηριότητες όπως μουσικοκινητικές δραστηριότητες, δραστηριότητες που αφορούν στη μάθηση, ακρόαση τραγουδιών, παρουσίαση ταινιών και γενικά δραστηριότητες που αφορούν στο γνωσιολογικό περιεχόμενο της μάθησης.

²² Πρβ Παράρτημα. Πηγή: <http://el.wikipedia.org/wiki/Διοικητική-Διαίρεση-Νομού-Άρτας> (Πρόγραμμα-Καποδίστριας.)

Το δυναμικό των νηπίων του παιδικού σταθμού ανέρχεται στα δεκαεφτά (17) νήπια, των οποίων τα δεκατρία (13) είναι αγόρια και τα τέσσερα (4) είναι κορίτσια²³. Τα παιδιά αποτελούν ένα μόνο τμήμα, οπότε και οι ηλικίες τους είναι αναμειγμένες, από τριών (3) ετών μέχρι και τεσσεράμισι (4 ½). Το προσωπικό αποτελείται από τέσσερα (4) άτομα. Πιο συγκεκριμένα υπάρχουν ένα (1) άτομο, απόφοιτος νηπιαγωγών, στη θέση της διευθύντριας, ένα (1) άτομο, απόφοιτος βρεφονηπιοκόμων, μία (1) μαγείρισσα και η καθαρίστρια.

α.3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Για την καλύτερη και σωστότερη διεξαγωγή της έρευνας, θεωρήθηκε ως καταλληλότερη μέθοδος, η παρατήρηση, η οποία έγινε με τα εξής μέσα: Καταγραφή και χρήση ψηφιακής μηχανής για την δημιουργία φωτογραφικού υλικού και βίντεο.

Η παρατήρηση επιτεύχθηκε με γραπτή καταχώρηση στοιχείων που αφορούσαν τις αντιδράσεις και τη συμπεριφορά των παιδιών αλλά και με την βιντεοσκόπηση, η οποία συνέβαλε στην συμπλήρωση στοιχείων που είχαν παραλειφθεί στη γραπτή αναφορά.

Η βιντεοσκόπηση αποτελεί ένα μέσω άμεσης οπτικής επαφής και αντίληψης όσων πραγματοποιήθηκαν και ένα πολύτιμο αρχείο για μετέπειτα δραστηριότητες. Παράλληλα, χρησιμοποιήθηκε και ψηφιακή μηχανή γιατί θεωρήθηκε σωστό ότι οι φωτογραφίες αποτελούν απαραίτητο στοιχείο για την καλύτερη κατανόηση των δραστηριοτήτων.

Όσον αφορά στις σχέσεις με το προσωπικό του Παιδικού Σταθμού, αυτές ήταν άριστες, με την άμεση συμπαράσταση της παιδαγωγού Μαρίας Τάτση, η οποία συνέβαλε με τη συμμετοχή και την συμβολή της στην καλύτερη οργάνωση ορισμένων δραστηριοτήτων.

Η αίθουσα στην οποία πραγματοποιήθηκαν οι δραστηριότητες ήταν η μεγαλύτερη από τις δύο αίθουσες που υπάρχουν στον παιδικό σταθμό, λόγω χρήσης μεγαλύτερου χώρου.

Το δυναμικό των παιδιών ήταν κάθε φορά 14-16 παιδιά ηλικίας τριών (3) έως και τεσσεράμισι (4,5) ετών.

²³ Το συγκεκριμένο δυναμικό των νηπίων υπάρχει κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2010-2011 και συγκεκριμένα τον μήνα Ιούνιο του 2011, δηλαδή την περίοδο που πραγματοποιήθηκαν οι δραστηριότητες που παρουσιάζονται στην πτυχιακή.

Όσον αφορά στους προβληματισμούς που υπήρχαν κατά την εξέλιξη των δραστηριοτήτων παρατηρήθηκε ότι η μουσική αγωγή αφορούσε ένα συγκεκριμένο ρεπερτόριο τραγουδιών και κινούνταν σε ορισμένα πλαίσια ηχητικών και ρυθμικών ακουσμάτων. Αυτή η διαπίστωση με παρακίνησε σε μία προσπάθεια να δοθεί στα παιδιά διαφορετική πνοή και νέα ώθηση στον τομέα της προσχολικής μουσικής αγωγής.

Έχοντας υπόψη πόσο μεγάλη είναι η ποικιλία των μουσικών ακουσμάτων όχι μόνο της Ελλάδας αλλά και των άλλων χωρών, θεωρήθηκε ενδιαφέρον να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με μουσική από όλο τον κόσμο.

Η επιθυμία ήταν να γίνει ένας πειραματισμός, μία αναζήτηση νέων τρόπων αξιοποίησης των άγνωστων μουσικών κομματιών και να μελετηθούν οι αντιδράσεις των παιδιών, ως αποτέλεσμα αυτής της επαφής.

Σκοπός ήταν να γνωρίσουν τα παιδιά μουσική από όλο τον κόσμο, γεγονός που αποτέλεσε ερέθισμα για την επίτευξη πολλαπλών στόχων:

1. Να γνωρίσουν τα παιδιά και να σέβονται τη μουσική, την δική τους και των άλλων.
2. Να ερμηνεύουν μουσική με κίνηση αναπτύσσοντας την τεχνική χρησιμοποίησης του σώματός τους σαν εκφραστικό μέσο και συνδυάζοντας τα παράλληλα χαρακτηριστικά μουσικής και κίνησης.
3. Να εκφράζουν τα παιδιά την ατμόσφαιρα που δημιουργεί η μουσική με εκφραστικές κινήσεις του σώματος.
4. Να ανταποκρίνονται με κινήσεις του σώματος στη μουσική που ακούν.
5. Ο εμπλουτισμός του ρεπερτορίου τραγουδιών.
6. Η αισθητική καλλιέργεια και η ανάπτυξη της μουσικής συνείδησης.

B. ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

β.1 ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΜΕ ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

β.1.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Η πρώτη προσέγγιση με τα παιδιά, ήταν επιθυμία μου, να είναι απλή αλλά ταυτόχρονα ευχάριστη και να πραγματοποιηθεί με ένα τραγούδι. Θεωρήθηκε πολύ βασική η ανάπτυξη μιας ομαλής και θετικής σχέσης με τα παιδιά από την πρώτη κιόλας συνάντηση για την δημιουργία ενός ευχάριστου κλίματος μεταξύ μας αλλά και για την ευνοϊκότερη εξέλιξη της πτυχιακής εργασίας.

Αφού συγκεντρώθηκε η ομάδα εργασίας, δηλαδή και τα δεκαεφτά (17) νήπια στην μία αίθουσα δραστηριοτήτων, έγινε μία σύντομη αναφορά στους λόγους για τους οποίους θα πραγματοποιούνταν μία σειρά από συναντήσεις, οι οποίες θα περιελάμβαναν διάφορες μουσικοκινητικές δραστηριότητες. Στα πλαίσια αυτών των δραστηριοτήτων τα παιδιά θα έρχονταν σε επαφή με διαφορετικά και ασυνήθιστα για αυτά μουσικά ακούσματα απ' όλο τον κόσμο.

Όσον αφορά το τραγούδι που προαναφέρθηκε, έχει τίτλο «*Το Γαϊτανάκι*» του Γιάννη Ρίτσου μελοποιημένο από τον Λουκιανό Κηλαηδόνη.²⁴ Το τραγούδι είναι το εξής:

Το Γαϊτανάκι

Αν όλα τα παιδιά της Γης πιάναν γερά τα χέρια
κορίτσια, αγόρια στη σειρά και στήνανε χορό

Ο κύκλος θα γινότανε πολύ πολύ μεγάλος
και ολόκληρη τη Γη μας θ' αγκάλιαζε, θαρρώ!

²⁴ Το Γαϊτανάκι γράφτηκε το 1975 από τον Γιάννη Ρίτσο. Πρώτες μουσικές εκτελέσεις από τον Λουκιανό Κηλαηδόνη το 1987. Πρβ Παραρτημα, *Το Γαϊτανάκι*, Λουκιανός Κηλαηδόνης.

Αν όλα τα παιδιά της Γης, φωνάζαν τους μεγάλους
κι αφήναν τα γραφεία τους και μπαίναν στο χορό.

Ο κύκλος θα γινότανε ακόμη πιο μεγάλος
και δυό φορές τη Γη μας θ' αγκάλιαζε, θαρρώ!

Θα' ρχόταν τότε τα πουλιά, θα' ρχόταν τα λουλούδια
Θα' ρχόταν και η άνοιξη, να μπει μες το χορό.

Ο κύκλος θα γινότανε ακόμη πιο μεγάλος,
και τρεις φορές τη Γη μας θ' αγκάλιαζε, θαρρώ!

Στη διάρκεια του μουσικού ακούσματος τα παιδιά έδειξαν ενδιαφέρον και ανταποκρίθηκαν στο ρυθμό του τραγουδιού χτυπώντας αυθόρμητα παλαμάκια και κουνώντας το κεφάλι τους δεξιά και αριστερά. Συμμετείχαν με κινήσεις επειδή δεν γνώριζαν τα λόγια του τραγουδιού.

Μετά το άκουσμα του τραγουδιού τα παιδιά έδειχναν ενθουσιασμένα. Ρωτήθηκαν τι ήταν αυτό που τους άρεσε πιο πολύ στο τραγούδι και τα παιδιά απάντησαν σχετικά.:

Νίκος: Εμένα μου άρεσε ότι το τραγούδι λέει για τα παιδιά!

Παύλος: Εμένα μου άρεσε που λέει ότι τα παιδιά πιάνονται από τα χέρια και κάνουν κύκλο!!

Μαρία-Χριστίνα: Εμένα μου άρεσε γιατί έχει ωραία μουσική!

Στη συνέχεια τα παιδιά ζητούσαν επίμονα να ξανακούσουν το τραγούδι και η επιθυμία τους έγινε άμεσα δεκτή. Αυτή τη φορά προσπάθησαν να ακολουθήσουν τους στίχους και να δημιουργήσουν ένα μεγάλο κύκλο, όπως άκουγαν και στο τραγούδι. Με τη βοήθεια της παιδαγωγού, τα ενθαρρύνουμε τραγουδώντας μαζί τους και συμμετέχοντας στον κύκλο.

β.1.β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Το συγκεκριμένο τραγούδι αποτέλεσε μία ευκαιρία γνωριμίας με τα παιδιά και προσέγγισης με έναν ευχάριστο και γνώριμο, για τα νήπια, τρόπο.

Η επιθυμία να αναπτυχθεί μία θετική σχέση μεταξύ μας πραγματοποιήθηκε. Υπήρχε, εξ αρχής, η πεποίθηση πως αυτό θα βοηθούσε στη συνεργασία αλλά και στην προσπάθεια διεκπεραίωσης της πτυχιακής εργασίας. Πράγματι, το τραγούδι αυτό αποτέλεσε το ξεκίνημα μίας πολύ καλής σχέσης και συνεργασίας.

Είναι βασικό να τονισθεί πως θεωρήθηκε πρωταρχικής σημασίας η συζήτηση και η ενημέρωση των παιδιών για όσα ήταν προγραμματισμένα να πραγματοποιηθούν μαζί τους. Το συγκεκριμένο τραγούδι είναι κατάλληλο να εισάγει στα προνήπια τους στόχους του θέματος, που αφορούν στην προσέγγιση των μουσικών του κόσμου, από οποιαδήποτε άλλη εξήγηση τους δινόταν.

β.1.γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στη δραστηριότητα που αφορά στη γνωριμία με τα παιδιά, θα μπορούσαν να γίνουν πολλές επιλογές τραγουδιών. Τα τραγούδια που προτείνονται για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, πρέπει να έχουν ένα συγκεκριμένο θέμα. Ως παράδειγμα θέματος θα μπορούσε να είναι «μουσικές του κόσμου», «τα παιδιά της Γης» και, γενικότερα, θέμα μουσικής που αφορά στην πολυπολιτισμικότητα και στον μη περιορισμό των γεωγραφικών, πολιτιστικών, πολιτικών, κοινωνικών, χρωματικών, φυλετικών συνόρων.

Ο τρόπος προσέγγισης της παραπάνω δραστηριότητας θα μπορούσε να γίνει με πολλούς τρόπους. Για παράδειγμα να γίνει η ακρόαση του τραγουδιού δύο ή και τρεις φορές, έτσι ώστε τα παιδιά, δειλά-δειλά να ψελλίζουν τους στίχους. Στη συνέχεια, τα παιδιά, δημιουργούν ένα κύκλο, πιασμένα χέρι-χέρι και ταυτόχρονα με τη μουσική που θα ακούγεται να τραγουδούν και αυτά. Στη συνέχεια θα μπορούνε να γίνει και χρήση μουσικών οργάνων, κυρίως κρουστών, έτσι ώστε τα παιδιά να κρατούν το ρυθμό με τα όργανα, καθοδηγούμενα από την παιδαγωγό.

Επίσης, ένας άλλος τρόπος προσέγγισης θα μπορούσε να είναι ο εξής. Η μουσική δραστηριότητα να γίνει με τρόπους δραματοποίησης. Δηλαδή, να δημιουργηθεί μαζί με τα παιδιά ένα Γαϊτανάκι, που θα τοποθετηθεί στο κέντρο της

αίθουσας. Τα παιδιά να ενσωματώσουν ρόλους , παιδιών από όλο τον κόσμο και με την ακρόαση του τραγουδιού να χορεύουν γύρω από το Γαϊτανάκι.

β.2. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

β.2.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Η διαδικασία του κύκλου των δραστηριοτήτων ξεκίνησε με ελληνικά τραγούδια, διαφόρων περιοχών, έτσι ώστε η μουσική επαφή των παιδιών να ξεκινάει με ήχους από τη χώρα μας. Τα μουσικά κομμάτια που επιλέχθηκαν αφορούν στη δημοτική μουσική και είναι τα εξής:

- 1. Σαμιώτισσα*
- 2. Φραγκοσυριανή*
- 3. Μήλο μου κόκκινο*
- 4. Γερακίνα*

Η διαλογή των μουσικών δεν έγινε τυχαία, αλλά στόχευε στη γνωριμία των παιδιών με διάφορα είδη ελληνικής μουσικής, η οποία θα γινόταν μέσω του χορού. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι με την έννοια «χορό» δεν εννοείται η ακριβής γνώση του βηματισμού των συγκεκριμένων τραγουδιών, αλλά η κίνηση, η έκφραση, ο αυτοσχεδιασμός και το συναίσθημα που αντλείται μέσα από το χορό.

Η δραστηριότητα αυτή είχε ως στόχο να δώσει την ευκαιρία στα παιδιά να δουν τη μορφή των ελληνικών χορών, να πειραματιστούν πάνω σε αυτούς και να διασκεδάσουν, αλλά και να παρατηρηθούν οι κινητικές και συναισθηματικές τους αντιδράσεις σε ελληνικές μουσικές συνθέσεις.

Καθ' όλη την διάρκεια των παρακάτω δραστηριοτήτων υπήρξε η συμμετοχή της παιδαγωγού αλλά και η δική μου.

Το πρώτο τραγούδι που δόθηκε στα παιδιά ήταν το «Μήλο μου κόκκινο». Συγκεντρωθήκαμε όλοι μαζί σε κύκλο και αρχίσαμε το χορό πιασμένοι χέρι-χέρι.

Τα παιδιά παρατηρώντας τα βήματά μας προσπαθούσαν να ανταποκριθούν σε αυτά με το δικό τους ξεχωριστό τρόπο. Οι κινήσεις τους δεν ήταν όμοιες, ούτε συγχρονισμένες μεταξύ τους και αυτό δημιουργούσε μία εικόνα ζωντανή και ευχάριστη. Μερικά παιδιά προχωρούσαν ακολουθώντας το ρυθμό, σήκωναν τα πόδια τους εναλλάξ ψηλά και έβγαζαν διάφορα επιφωνήματα όπως «όπα! όπα!». Άλλα παιδιά περπατούσαν στη φορά του κύκλου και άλλα αυτοσχεδίαζαν κάνοντας στροφές και άλλες χορευτικές φιγούρες.

Το επόμενο μουσικό κομμάτι ήταν νησιώτικο και οι γρήγοροι ρυθμοί του ενίσχυσαν τη διάθεση για έναν ακόμη χορό. Δόθηκαν στα παιδιά άσπρα μαντήλια και άρχισαν να χορεύουν σε κύκλο κουνώντας τα μαντήλια τους και έχοντας το ένα χέρι στη μέση τους. Έπειτα πιάνονται και συνεχίζουν να χορεύουν σε κύκλο.

Με τη δική μας ενθάρρυνση σε κάθε αλλαγή του ρυθμού διαφοροποιούσαμε τις κινήσεις. Σε μερικά σημεία τοποθετούσαμε τα χέρια στη μέση συνεχίζοντας το χορό, ενώ σε μερικά άλλα χορεύαμε χτυπώντας παλαμάκια ρυθμικά.

Ακολούθησε το τραγούδι «Γερακίνα», το οποίο ήταν γνωστό στα περισσότερα παιδιά τόσο σαν άκουσμα όσο και σαν κίνηση. Αρχίσαμε να χορεύουμε σε κύκλο και μερικά παιδιά γνωρίζοντας τους στίχους, τραγουδούσαν ταυτόχρονα. Στο ρεφραίν του τραγουδιού σταματούσαμε και κάναμε στροφές επιτόπου, κουνούσαμε τα χέρια ρυθμικά κρατώντας τα ψηλά. Η κίνηση αυτή προκαλούσε γέλιο και χαρά στα παιδιά και επαναλαμβανόταν.

Η χορευτική διαδικασία συνεχίζεται με την «Φραγκοσυριανή», ο ρυθμός του οποίου είναι αργός και μελωδικός. Μαζί με τα παιδιά σχηματίσαμε μια γραμμή και κάναμε μερικές απλές, ενδεικτικές κινήσεις χασάπικου, όπως: Με τα χέρια κάναμε μικρές πλάγιες κάμψεις χτυπώντας τα δάκτυλα στο ρυθμό. Στη συνέχεια, πιαστήκαμε από τους ώμους, κάναμε ένα βήμα μπρος και λυγίζαμε τα γόνατά μας γέρνοντας το σώμα μας μπροστά.

Τέλος, παραμένοντας στη γραμμή, αφήσαμε τα χέρια και κάναμε στροφές επιτόπου με βήματα αργά, κρατώντας τα χέρια τεντωμένα. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι υπήρχαν κάποια παιδιά, κυρίως τα μικρότερα, που ξέφευγαν από τη γραμμή και προσπαθούσαν να επαναλάβουν την συγκεκριμένη κίνηση.

β.2.β ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Οι αντιδράσεις των παιδιών στα ελληνικά τραγούδια ήταν θετικές και αναμενόμενες. Σε όλη τη διάρκεια των τραγουδιών υπήρχε έντονη η εκδήλωση συναισθημάτων, ζωντάνια και κέφι. Αυτές οι εκδηλώσεις, μέσω παρατήρησης των παιδιών, είναι πολύ πιθανό να οφείλονται στην εσωτερική ευχαρίστηση, διάθεση και αυθορμητισμό των παιδιών. Ίσως, όμως, και στο ότι η συγκεκριμένη μουσική αποτελούσε βίωμά τους και γι' αυτό εκφραζόταν με περισσότερη φυσικότητα και ειλικρίνεια. Επίσης, σκοπός ήταν τα παιδιά να αφεθούν ελεύθερα, χωρίς την πίεση του ίδιου βηματισμού, χωρίς να νιώθουν την υποχρέωση και την επιβολή, για να μπορέσουν να εκφραστούν όπως θέλουν, να αυτοσχεδιάσουν.

Από την πλευρά της παιδαγωγού εκτός από τη συμμετοχική παρατήρηση υπήρχε και η ενσωμάτωση στην ομάδα, ενθαρρύνονται τα παιδιά και δημιουργώντας ένα κλίμα συντροφικότητας.

Η ικανοποίηση των παιδιών έγινε φανερή και από το γεγονός ότι στη συνέχεια επιθυμούσαν να ξαναγίνει η ακρόαση των τραγουδιών.

β.2.γ.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στην παραπάνω μουσικοκινητική δραστηριότητα, παρουσιάστηκαν στα παιδιά διάφορα είδη παραδοσιακών ελληνικών χορών. Θεωρήθηκε ορθό, να γίνει μία πρώτη αναφορά σε παραδοσιακούς ρυθμούς και ήχους, που είναι, σχετικά πιο οικείοι στα ακούσματα των παιδιών.

Παράλληλα, με βάση τη δραστηριότητα, έγινε μία αναφορά για τα τραγούδια και για την παραδοσιακή ελληνική μουσική. Αυτή βασιζόταν στις ερμηνείες των κειμένων, όσων τραγουδιών είχαν στίχο, την χρονική τοποθέτησή τους και το ιστορικό τους πλαίσιο. Βέβαια, τα παραπάνω ειπώθηκαν με πολύ απλούς τρόπους γιατί σε παιδιά μικρής ηλικίας, είναι δύσκολη μία τέτοια προσέγγιση. Επίσης, στο μέρος των προσδοκιών δεν υπήρχε η απαίτηση της πιστής αντιγραφής των κινήσεων της δραστηριότητας, γιατί, όπως προαναφέρθηκε, τα παιδιά είναι πολύ μικρής ηλικίας.

Όσον αφορά στα τραγούδια της παραπάνω δραστηριότητας, αυτά επιλέχθηκαν με βάση την απλότητά τους, το ηχόχρωμα, τη γλώσσα που είναι απλή και άμεση και με

βάση κριτήρια που αφορούν στην δυνατότητα της σύνδεσης των τραγουδιών με τα ενδιαφέροντα των παιδιών.

Αξίζει να αναφερθεί πως, υπάρχουν ποικίλα τραγούδια που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην παραπάνω δραστηριότητα, αρκεί να ενσωματώνουν τα παραπάνω στοιχεία. Ενδεικτικά, κάποια τραγούδια που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι, με βάση διάφορες προτάσεις²⁵:

1. Πρόταση Γρηγορίου, Κουρουπού κ.ά. (1983-1985)

Ρεμπέτικα: *Η Φραγκοσυριανή, Τα ματόκλαδα, Τα κανουράκια, Μπαζέ τσιφλίκι, Πάλιωσε το σακάκι μου.*

Δημοτικά: *Πότε θα κάνει ζαστεριά, Ερωτόκριτος, Κίνα δέντρο μ', Στης Πικροδάφνης τον Ανθό, Παιδιά της Σαμαρίνας, Το θαλασσάκι, Κάτω στο γιαλό, Μεσ του Αιγαίου τα Νησιά, Εστόλισαν το Σπερβέρι, Το λουλουδάκι του μπαζέ, Το μλαρ, Αρμενάκι, Στο' πα και στο ζαναλέω, Μια όρια μπομπόγρια, Βλέπω καράβια που' ρχονται, Παντρεύουνε τον κάβουρα, Η τράτα μας η κουρελού, Βασιλικός Πλατύφυλλος, Χριστούγεννα Πρωτούγεννα, Άγιος Βασίλης έρχεται, Ξεκινά μια ψαροπούλα, Ο Μπαρμπαμαθιός, Ντιρλανταντά.*

2. Πρόταση Μαζαράκη και Κεφάλου- Χόρς και Δημητράτου (1979)

Ο Μανόλης, Η Μέλισσα, Βρέχει- Βρέχει, Κάλαντα Χριστουγέννων (Σάμου), Κάλαντα Φώτων (Αττικής), Το πιπέρι (Σκιάθου), Νανούρισμα (Κύπρου), Βλέπω Καράβια κι έρχονται (Σύρου). Έβγα Ήλιε (Σάμου), Μπαίνω μεσ στ' αμπέλι (Δράμας), Κάλαντα Πρωτοχρονιάς (Κρήτης), Στης ακρίβειας τον καιρό (Αττικής), Κάλαντα Μάρτη (Ρόδου), Η τριανταφυλλιά (Ηπείρου), Ο Μάης (Σάμου), Όλοι πάνε στην εκκλησιά (Εύβοιας), Ο Ποντικός (Ηπείρου).

3. Πρόταση Πατσαντζόπουλου- Στάμου- Λιμπερόπουλου (2003)

Κοντούλα λεμονιά, Κάλαντα Χριστουγέννων, Κάλαντα Πρωτοχρονιάς, Κάλαντα Μάρτη, Δεν περνάς κυρά Μαρία, Να το το δαχτυλίδι, Λεμονάκι, Καπουτζηδιανός, Χιώτικος (Κάτω στο γιαλό), Τα κλεφτόπουλα, Η τρεχαντήρα (Νάξου), Λομπαρδιανοί (Καντάδα Ζακύνθου), Ο γιατρός (Δεν μπορώ μανούλα' μ), Πεντοζάλης (Με του Μαγιού τις μυρωδιές), Βαγγελιώ (Ένα νερό κυρά Βαγγελιώ), Απόψε την κιθάρα μου.

²⁵ Οι παραπάνω προτάσεις βρίσκονται στον φάκελο των σημειώσεων της Μουσικής Παιδαγωγικής 2, υπό την εποπτεία του κ Γιάννη Σταύρου. 2006 (σελ.44-46).

4. Πρόταση Προγράμματος «Μελίνα»

Μήλο μου κόκκινο (Μακεδονία), Μανουσάκια (Ηπειρος), Πέντε ποντικοί (Θράκη), Κοντούλα Λεμονιά (Ηπειρος), Παντρεύουνε τον κάβουρα (Πελοπόννησος), Έβρεξε και ψιχάλισε (Κρήτη), Άστραψεν η Ανατολή (Σμύρνη), Ένα ειν' τ' αηδονάκια (Ηπειρος), Σε καινούρια βάρκα μπήκα (Προποντίδα), Που να' βρω' γω βασιλικό (Μ. Ασία), Τι' θελα και σ' αγαπούσα(Δ. Μακεδονία), Από τ' άρφα θε ν' αρχίσω (Επτάνησα), Το σπερβέρι (Ρόδος), Από τα γλυκά σου μάτια (Νάξος).

5. Πρόταση Τσαφταρίδη (1996)

Χελιδόνισμα, Ένα το αηδονάκι, Ο Βοσκός και ο Βασιλιάς, Έφκε με το μαντήλι μου, Στα ψηλά τα παραθύρια, Κάτω στο γιαλό, Βλέπω καράβια και έρχονται, Λένε ήρθε ο Μάης, Θέλω ν' ανέβω στα ψηλά, Γιάννη μου το μαντήλι σου, Κοντούλα λεμονιά, Βασιλικός θα γίνω, Ξενιτεμένο μου πουλί, Σ' ένα παπόρο μέσα, Σε καινούρια βάρκα μπήκα, Μια γριά μπαμπόγρια, Μήλο μου κόκκινο, Παντρεύουνε τον κάβουρα, Πέντε δέκα παπαδιές, Πάνω στην κούνια, Πως το τρίβουν το πιπέρι.

β.3. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

β.3.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Για να πραγματοποιηθεί μία πρώτη, θετική επαφή των παιδιών με την Αφρικανική μουσική, κρίθηκε απαραίτητο να παρουσιαστεί στα παιδιά ένα οπτικό υλικό σε σχέση με τον πολιτισμό και τη γεωγραφική θέση της ηπείρου μέσω βιβλίων και εικόνων.

Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν ο χάρτης της Αφρικής και διάφορες εικόνες από περιοχές της Δυτικής Αφρικής και συγκεκριμένα από το Burundi²⁶, που αφορούσαν τα χαρακτηριστικά της Αφρικάνικης ζωής. Τα παραπάνω στάθηκαν ως αφορμή να πραγματοποιηθεί μία συζήτηση με τα παιδιά που αφορούσε στους ανθρώπους της Αφρικής, τη μουσική της, τα μουσικά όργανα, τα ζώα. Τα παιδιά εξέφρασαν απορίες, ερωτήματα και διάφορες απόψεις γύρω από το θέμα.

Στη συνέχεια, εξηγήθηκε στα παιδιά ότι θα πραγματοποιηθεί ακρόαση αφρικανικής μουσικής και διάφορες μουσικές δραστηριότητες με συμμετοχή των παιδιών με ρόλους Αφρικανών. Τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με την ιδέα και αυτό φαινόταν από τα λόγια τους και τις αντιδράσεις τους.

Η πρώτη επαφή με την Αφρικανική μουσική αφορούσε την μουσική ακρόαση αφρικανικών κομματιών σε συνάρτηση με δραστηριότητες ζωγραφικής. Η ακουστική επαφή έγινε με στόχο να εξοικειωθούν τα παιδιά με τον ήχο της αφρικανικής μουσικής, το ρυθμό της, τη μελωδία της και ταυτόχρονα να διεγερθεί η φαντασία τους έτσι, ώστε μέσα από τη συγκεκριμένη μουσική να δημιουργήσουν τον «Αφρικανικό» χώρο τους.

Σε χαρτί του μέτρου, το οποίο στηρίζαμε στον τοίχο, τα παιδιά ζωγράφιζαν το «Αφρικανικό» χωριό τους, όπως εκείνα το φαντάστηκαν. Αυτό χρησιμοποιήθηκε ως σκηνικό στις μετέπειτα δραστηριότητες. Επίσης κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων δόθηκαν στα παιδιά μουσικά όργανα όπως ντέφια, μαράκες, ξυλάκια, τουμπελέκι, ξυλόφωνο.

Τα μουσικά κομμάτια που χρησιμοποιήθηκαν στη δραστηριότητα αυτή βρίσκονται στο CD: AMAMPONDO “AN IMAGE OF AFRICA”.

²⁶ Πρβ. Παράρτημα, Εικόνες από το Burudi, <http://www.nationalgeographic.com>

Πριν το ξεκίνημα των Αφρικανικών δραστηριοτήτων, προηγήθηκε μία προετοιμασία που αφορούσε τη μεταμφίεση των παιδιών σε Αφρικανούς. Αυτή επιτεύχθηκε με τους παρακάτω τρόπους.

-Μακιγιάζ των παιδιών με καφέ και μαύρο χρώμα

-Κολιέ από φλούδες ξύλου και καλάμια

-Διάφορα μαντήλια που τυλίξαμε γύρω από το κεφάλι τους

-Ζώνες με καφέ χαρτί του μέτρου πάνω στο οποίο κολλήσαμε στάχια (Εικόνα 2)

Η μεταμφίεση αυτή έγινε με στόχο να ενταχθούν τα παιδιά στο αφρικανικό πνεύμα πιο ευχάριστα και δημιουργικά.

Εικόνα 2 Η στολή των «Αφρικάνων»

Καθώς οι «Αφρικανοί» είναι έτοιμοι αρχίζει το πρώτο μουσικό κομμάτι σε έντονους και ζωνηρούς ήχους. Τα παιδιά σχηματίζουν ένα κύκλο και αρχίζουν να χορεύουν σύμφωνα με το ρυθμό. Χοροπηδάνε, ανασηκώνουν τα χέρια τους ψηλά, χτυπάνε παλαμάκια, βγάζουν κραυγές και ξεφωνητά. Με χέρια τεντωμένα κινούνται γρήγορα δεξιά και αριστερά, πιάνονται χέρι-χέρι κυκλικά και χορεύουν ανοιγοκλείνοντας τον κύκλο. Την ώρα του χορού επιδεικνύονται και χαίρονται για την εμφάνισή τους. (Εικόνα 3).

Εικόνα 3

Επεμβαίνει η παιδαγωγός και τους δίνει διάφορα μουσικά όργανα όπως τύμπανα, μαράκες, ξυλάκια, τουμπελέκι. Τα παιδιά περπατώντας γύρω-γύρω, χτυπάνε τα μουσικά όργανα προσπαθώντας, με τη βοήθεια της παιδαγωγού, να συγχρονίσουν τους χτύπους με τη μουσική. Η ατμόσφαιρα γίνεται έντονη και «τυλίγεται» από διάφορους μουσικούς ήχους (Εικόνα 4).

Εικόνα 4

Συνεχίζει η ίδια μουσική και τώρα τα παιδιά με την ενθάρρυνση της παιδαγωγού παριστάνουν τα ζώα. Τα παιδιά περπατούν με τα χέρια και τα πόδια σε ύπτια θέση, με τον θώρακα γυρισμένο προς το ταβάνι.

Έπειτα τα παιδιά δημιουργούν ξανά έναν κύκλο και κάθονται κάτω κρατώντας πάλι τα μουσικά όργανα στα χέρια. Η μουσική συνεχίζεται και τα παιδιά καθισμένα χτυπούν τα όργανα στο ρυθμό της μουσικής (Εικόνα 5).

Εικόνα 5

Τη στιγμή που σταματάει η μουσική, τα παιδιά αφήνουν, το καθένα δίπλα του, τα μουσικά όργανα. Είναι η ώρα συζήτησης και προετοιμασίας για το κυνήγι.

Μετά από λίγα λεπτά ξεκούρασης πραγματοποιείται το κυνήγι των «Αφρικανών» σε έναν συνδυασμό με ένα αργό αφρικανικό τραγούδι. Τα παιδιά κρατούν στα χέρια τους ξυλάκια και τα χρησιμοποιούν για όπλα.²⁷ Η αναζήτηση του θηράματος γίνεται με αργούς βηματισμούς και τα παιδιά στοχεύουν πότε ψηλά, πότε χαμηλά, πότε δίπλα τους και πότε μακριά φωνάζοντας « Μπαμ, μπαμ». Κοιτάζουν ψηλά για να βρουνε κάποιο πουλί και προχωράνε στις μύτες των ποδιών. Επίσης χτυπάνε τα ξυλάκια τους στο έδαφος αναζητώντας το κυνήγι τους (Εικόνα 6).

Εικόνα 6

²⁷ Υπήρχαν και υλικά όπως πλαστικά κοντάρια και ξύλα στον παιδικό σταθμό, αλλά δεν δόθηκαν στα παιδιά, επειδή τα περισσότερα βρίσκονταν σε ηλικίες των τριών ετών γεγονός που δεν βοήθησε στη χρήση μεγάλων αντικειμένων, λόγω κυρίως της μικρής σωματικής ανάπτυξης των παιδιών.

Η μουσική συνεχίζει ενώ το κυνήγι τελειώνει. Οι «Αφρικανοί» συγκεντρώνονται να φάνε το θήραμά τους και κάθονται σταυροπόδι. Εκεί σχολιάζουν την περιπέτειά τους και προσποιούνται ότι τους αρέσει το φαγητό.

Τελειώνοντας την αναπαράσταση της ζωής των Αφρικανών, διαβάσαμε στα παιδιά ένα παραμύθι με τίτλο «Ο βασιλέας των αντιλάλων» - Νέγροι της Αφρικής- από τη σειρά «Παραμύθια από όλο τον κόσμο» του Gianni Rodari. Το διάβασμα του παραμυθιού συνοδευόταν από ένα απαλό αφρικανικό κομμάτι σε χαμηλούς τόνους. Το διάβασμα του παραμυθιού σε συνδυασμό με τη μουσική χαλάρωνε τα παιδιά και ήταν ένα κατάλληλο κλείσιμο των αφρικανικών δραστηριοτήτων.

β.3.β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Παρατηρώντας τις κινητικές εκδηλώσεις των παιδιών και την ανταπόκρισή τους στους αφρικανικούς ήχους, προέκυψε το γεγονός ότι δικαιολογημένα υποστηρίζεται η άποψη ότι η αίσθηση του ρυθμού αποτελεί φυσικό ένστικτο και υπάρχει στον άνθρωπο από πολύ νωρίς.

Στις συγκεκριμένες δραστηριότητες η ένταση και η ροή του αφρικανικού ρυθμού συνέβαλλε στην αυθόρμητη έκφραση των παιδιών μέσα από το σώμα τους, προσφέροντας σε αυτά προσωπική ευχαρίστηση και αυτοπεποίθηση.

Στη δραστηριότητα δημιουργίας της στολής του «Αφρικανού» η μουσική καθοδηγούσε τις κινήσεις των παιδιών, ενέπνεε και ενίσχυε την διάθεση για δημιουργία. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, δημιουργήθηκε το συμπέρασμα ότι το άκουσμα ενός κομματιού μπορεί να ενισχύσει θετικά την εξέλιξη μιας δραστηριότητας.

Αξίζει να σημειωθεί πως το μακιγιάζ των προσώπων ήταν για τα παιδιά μια πρωτόγνωρη εμπειρία. Η αίσθηση της όλης αλλαγής συνάρπασε τα παιδιά και δημιουργούσε μεταξύ τους πειραχτικά και ευχάριστα σχόλια. Η διαδικασία της μεταμφίεσης, γενικά, αποτέλεσε ένα ομαλό πέρασμα σε αυτό που θα ακολουθούσε.

Εν κατακλείδι, αυτό που δημιούργησε μεγαλύτερη εντύπωση και ικανοποίηση είναι μια συζήτηση που έγινε με τα παιδιά στο τέλος των δραστηριοτήτων και αφορούσε σε σχόλια και εντυπώσεις γύρω από την Αφρικανική μουσική. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, τα παιδιά εξέφρασαν τα συναισθήματά τους, εντονότερο των οποίων ήταν το συναίσθημα της ευαισθητοποίησης προς τον «κόσμο» που τους παρουσιάστηκε μέσω της συγκεκριμένης δραστηριότητας.

β.3.γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στη συγκεκριμένη δραστηριότητα, το θέμα είναι η γνώση της μουσικής της Αφρικής. Διευκρινίστηκε στα παιδιά πως η Αφρική σαν ήπειρος έχει διάφορες μουσικές και πως δεν επικρατούν σε όλο της το εύρος οι μουσικές που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των μουσικών δραστηριοτήτων. Οι εικόνες που χρησιμοποιήθηκαν είναι από την περιοχή του Burundi. Ο λόγος της συγκεκριμένης επιλογής ήταν τα στοιχεία που παρουσιάζονται μέσω των εικόνων. Η μουσική, τα μουσικά όργανα, ο χορός, οι ενδυμασίες και η όλη προετοιμασία πριν το χορό.

Ως μία εναλλακτική επιλογή προτείνεται η χρήση φωτογραφιών, εικόνων και μουσικής από διάφορες φυλές της Αφρικής, που να έχουν, όμως το «εξωτικό» στοιχείο, για να γίνει πιο κατανοητό στα παιδιά. Οι συγκεκριμένες μουσικές είναι χρήσιμες για τις μουσικές δραστηριότητες γιατί έχουν πολύ έντονο το στοιχείο του ρυθμού, γεγονός που ωφελεί στην κίνηση, τη δραματοποίηση, την μεταμπίηση και το παιχνίδι.

β.4.ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΙΝΔΙΑΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

β.4.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Η ποικιλία και η ιδιομορφία των Ινδιάνικων ρυθμών αποτέλεσε την έμπνευση για την δημιουργία δραστηριοτήτων, ώστε να δοθεί έτσι η ευκαιρία στα παιδιά να γνωρίσουν ένα καινούργιο και πρωτότυπο είδος μουσικής. Ο λόγος ήταν ότι οι έντονες εναλλαγές του ήχου εκτός από τις ψυχικές εντάσεις ή την ηρεμία που δημιουργούν, μπορούν να αποτελέσουν και μέσα ελεύθερης έκφρασης και δημιουργικής φαντασίας των παιδιών.

Στην επιλογή των κομματιών συντέλεσε το γεγονός ότι αυτά αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα της μουσικής παράδοσης των Ινδιάνων της Βόρειας και Νότιας Αμερικής, τα οποία βρίσκονται στο CD: *AYTHENTIC MUSIC FROM THE AMERICAN INDIAN*, Mediny Goodall «*Guardian spirit*». Επίσης, στις επιλογές συμπεριλαμβάνονται και κομμάτια σε απαλούς και ήρεμους τόνους που γαληνεύουν το πνεύμα και διεγείρουν τη φαντασία. Αυτά ανήκουν στη φυλή των INCAS και υπάρχουν στο cd: INCAS «*Singing in the ades*»-Amazonas.

Για να ενταχθούν τα παιδιά πιο ομαλά και σταδιακά στο πνεύμα της Ινδιάνικης μουσικής θεωρήθηκε σημαντικό να γίνει πρώτα μία αναφορά στους Ινδιάνους.²⁸ Η αναφορά αυτή πραγματοποιήθηκε με τη χρήση εικόνων και πιο συγκεκριμένα, φωτογραφιών από τη συλλογή του Edward S. Curtis. Με αφορμή τις εικόνες δημιουργήθηκε ένας διάλογος σχετικά με την Ινδιάνικη φυλή. Τα παιδιά έκαναν τα παρακάτω σχόλια.

-Γιώργος: Οι Ινδιάνοι έχουν μακριά μαλλιά

-Αθηνά: Είναι άγριοι

-Κωνσταντίνα- Οι Ινδιάνοι πολεμάνε τους κακούς

Μετά τον διάλογο αυτό, εξηγήσαμε στα παιδιά ότι οι Ινδιάνοι ζουν στην Αμερική, στη φύση και οι σκηνές του είναι από δέρματα ζώων. Στο σημείο αυτό συμπληρώσαμε πως οι Ινδιάνοι στολίζουν τα μαλλιά τους με φτερά και ότι βάφουν τα πρόσωπά τους. Στα λόγια αυτά προσθέσαμε ακόμη και ότι το βάψιμο είναι απαραίτητο στοιχείο για τη συμμετοχή τους στους χορούς που οργανώνουν.

Η κύρια αναφορά όμως έγινε στα χαρακτηριστικά της Ινδιάνικης μουσικής λέγοντας ότι είναι πολύ άγρια, δυνατή, πρωτότυπη και με αρκετές εναλλαγές στην ένταση του ήχου. Υπάρχουν ακόμη και μουσικές σε απαλούς τόνους στις οποίες ακούγονται το κελάηδισμα των πουλιών, ο ήχος της βροχής, το νερό που κυλάει, ο άνεμος και οι διάφοροι άλλοι ήχοι της φύσης.

Στη συνέχεια μιλήσαμε για ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της Ινδιάνικης φυλής, που είναι τα ονόματα. Ότι δηλαδή τα ινδιάνικα ονόματα δεν είναι απλά και συνηθισμένα αλλά είναι παρμένα από τα στοιχεία της φύσης. Στο σημείο αυτό τα παιδιά εκδήλωσαν της επιθυμία να αποκτήσουν ινδιάνικα ονόματα.

Η ιδέα βρήκε την ανταπόκριση αλλά και την ενθάρρυνση της παιδαγωγού. Μερικά παιδιά επέλεξαν μόνα τους να ονομάτά τους αφήνοντας τη φαντασία τους να τα καθοδηγήσει, ενώ μερικά χρειάστηκαν τη βοήθεια μας. Αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένα ονόματα που δόθηκαν: Χλωμό πρόσωπο, φτερωτό άλογο, η κόρη του φεγγαριού, η φτεροπόδαρη, ο γιός του λουλουδιού.

Ο αρχηγός που επιλέχτηκε από τα παιδιά ήταν ο Ορέστης και πήρε το όνομα « ο γιος της αστραπής».

Αυτό το παιχνίδι αποτέλεσε αφορμή να προτείνουμε στα παιδιά να πραγματοποιήσουμε μαζί τους μια αναπαράσταση της ζωής των Ινδιάνων, την οποία θα

²⁸ Πρβ Παράρτημα. Πηγή: Εικόνες με Ινδιάνους <http://www.edwardscurtis.com>

συνόδευε η ανάλογη μουσική. Η ιδέα αυτή έγινε δεκτή από τα παιδιά, τα ενθουσίαζε και τα κρατούσε σε αγωνία.

Ακολούθησε μία δραστηριότητα ζωγραφικής, η οποία είχε ως μουσική υπόκρουση Ινδιάνικα τραγούδια σε ήρεμους και απαλούς τόνους. Στη διάρκεια των μουσικών ακουσμάτων τα παιδιά ζωγράφισαν σε χαρτί του μέτρου ένα Ινδιάνικο τοπίο.

Παράλληλα, στην προετοιμασία των Ινδιάνων θεωρήθηκε απαραίτητο στοιχείο η μεταμφίεση των παιδιών με ινδιάνικα καπέλα, χρήση διάφορων κρουστών οργάνων όπως κουδουνάκια και ταμπούρα αλλά και το μακιγιάζ. Αυτή τη φορά το μακιγιάζ ενθουσίασε περισσότερο τα παιδιά λόγω των πολλών ζωηρών χρωμάτων.

Στη συνέχεια τα παιδιά μας ζήτησαν να βάνουν και το δικό μας πρόσωπο. Η χαρά τους ήταν απεριγράπτη και διαπληκτίζονταν ποιος θα μας βάνει πρώτος. Στο τέλος η Πηνελόπη σχολίασε: - Κοίτα πως την κάναμε την κυρία Ράνια, σα μουτζούρα, όλο κύκλους!

Οι «Ινδιάνοι» κοιμούνται δίπλα στις σκηνές και καθώς ξημερώνει ακούγεται μέσα στην ησυχία μια απαλή ινδιάνικη μουσική.

Στο άκουσμα της μουσικής οι «ινδιάνοι» αρχίζουν να ξυπνάνε, σηκώνονται αργά-αργά, χασμουριούνται, τρίβουν τα μάτια τους, τεντώνουν το κορμί τους και αναπνέουν τον καθαρό αέρα. Έπειτα κάθονται μπροστά στις σκηνές τους σε κύκλο για να πιουν το πρωινό τους. Κρατώντας τα ποτήρια τους στο χέρι τους σερβίρονται και απολαμβάνουν το τσάι τους. Οι κινήσεις τους είναι αργές και προσεκτικές και ακολουθούν το ρυθμό της μουσικής που είναι πολύ απαλός. Καθώς οι «ινδιάνοι» είναι συγκεντρωμένοι συζητάνε και σχολιάζουν «Ωραία το τσάι, κι άλλο».

Στη συνέχεια ο αρχηγός ανακοινώνει στη φυλή του ότι πρέπει να κάνουνε το χορό του κυνηγιού. Οι υπόλοιποι φαίνεται να συμφωνούν (Εικόνα 7).

Εικόνα 7

Το τραγούδι αρχίζει σε πολύ έντονους και ζωηρούς ρυθμούς και περιέχονται σε αυτό άγριες φωνές.

Σηκώνονται όλοι όρθιοι και πιασμένοι χέρι-χέρι προχωράνε σε κύκλο πολύ γρήγορα με κινήσεις που εναρμονίζονται σε αυτούς τους ρυθμούς. Αυτοσχεδιάζουν ερμηνεύοντας τη μουσική με κίνηση. Αφήνουν τα χέρια τους και ακολουθούν τη φορά του κύκλου. Συγχρονίζονται στο ρυθμό σηκώνοντας τα πόδια τους ψηλά και με λυγισμένα γόνατα πατάνε στο έδαφος με βαριά βήματα. Τα χέρια τους άλλοτε είναι σηκωμένα ψηλά και άλλοτε λυγισμένα ακολουθούν την κίνηση των ποδιών τους.

Στη συνέχεια οι «ανδιάνοι» τελειώνοντας το χορό του κυνηγιού φεύγουν για το κυνήγι. Το κυνήγι το συνοδεύει πολύ απαλή και μυστηριακή μουσική, που εμπνέει τους «ανδιάνους» να αναζητήσουν τα θηράματά τους. Με σηκωμένα να κοντάρια τους ψηλά ξεκινάνε για το κυνήγι. Προσπαθούν να σημαδέψουν. Ακούγονται «μπαμ, μπαμ!». «Κυρία, δεν το κάνουν καλά, πυροβολάνε» παραπονιέται ο Ορέστης.

Η παιδαγωγός επεμβαίνει και τους ενθαρρύνει δίνοντας τους έναυσμα για κάτι άλλο: «Δεν πυροβολάμε, σημαδεύουμε, σημαδεύουμε ένα πουλί, ένα αγριογούρουνο!». Οι «ινδιάνοι» ακούγοντας το ενθαρρυντικό κάλεσμα σηκώνουν τα κοντάρια τους ψηλά, σκύβουν και τα γυρίζουν στο πλάι σε μία προσπάθεια αναζήτησης. Σημαδεύουν δέροντας το κοντάρι κοντά στο πρόσωπο τους και προσπαθούν να στοχεύουν.

Μερικοί περπατάνε αργά-αργά στις μύτες των ποδιών τους, ενώ άλλοι σκύβουν ή γονατίζουν με νωχελικές και αβίαστες κινήσεις.

Η αναζήτηση συνεχίζεται. Τα κοντάρια μετά από την ενθάρρυνση της παιδαγωγού γίνονται τόξα. Οι «ινδιάνοι» μιμούνται την κίνηση του τόξου. Τεντώνουν το τόξο και σημαδεύουν μία ψηλά και μία χαμηλά.

Το κυνήγι φτάνει στο τέλος του. Με τη συνοδεία του ίδιου κομματιού οι «ινδιάνοι» επιστρέφουν στο χωριό τους κρατώντας τα θηράματά τους στο χέρι. Συγκεντρώνονται να ανάψουν τη φωτιά και εκεί διαφωνούν και διαμαρτύρονται έντονα για το ποιος θα ανάψει τη φωτιά. Τελικά, βοηθούν όλοι στην προετοιμασία της και μετά το ψήσιμο του κυνηγιού τους, αρχίζουν να τρώνε με πολλή όρεξη και να συζητάνε. Η συζήτηση αφορούσε το κυνήγι και την περιπέτεια τους. Ο ένας δίνει στον άλλον να δοκιμάσει από το φαγητό τους και αναφέρουν ότι τρώνε κοτόσουπα (Εικόνα 8).

Εικόνα 8

Το γεύμα τελειώνει και ο αρχηγός της φυλής «ο γιος της αστραπής» σηκώνεται και ανακοινώνει στους υπόλοιπους με σοβαρό ύφος: «Πρέπει να κάνουμε το χορό της βροχής!». Όλοι συμφωνούν και σηκώνονται όρθιοι.

«Ο χορός της βροχής» αρχίζει και η μουσική του ιδιαίτερα δυναμική και πρωτότυπη προκαλεί ζωντανές κινήσεις και την εκδήλωση επιφωνημάτων. Το ίδιο το τραγούδι περιέχει επιφωνήματα και λόγια και είναι πολύ ιδιόρρυθμο. Οι «ινδιάνοι» χορεύοντας βγάζουν διάφορα επιφωνήματα χτυπώντας ελαφρά την παλάμη του ενός χεριού τους πάνω στο ανοιχτό τους στόμα. Με τα επιφωνήματα αυτά και τις άγριες κραυγές επικαλούνται τη βροχή. Πηδάνε πάνω από τη φωτιά και σηκώνουν τα χέρια τους ψηλά σε μία κίνηση ικεσίας προκειμένου να βρέξει. Ο χορός συνεχίζεται με εναλλασσόμενες κινήσεις. Οι «ινδιάνοι» λυγίζουν τα γόνατα τους και περπατάνε με βαριά και βροντερά βήματα.

Ξαφνικά η μουσική σταματάει και ακούγεται ο απαλός ήχος της βροχής που πέφτει. Φαίνεται πως εισακούστηκαν οι επιθυμίες τους. Η παιδαγωγός τους παροτρύνει να τρέξουν στις σκηνές τους για να προφυλαχτούν από τη βροχή. Μερικοί φωνάζουν με έκπληξη: « Να μπούμε γρήγορα στις σκηνές μας», «Γρήγορα, γρήγορα, βρέχει!», ενώ άλλοι προτιμούν να παραμείνουν έξω από τις σκηνές και να απολαύσουν τη βροχή. Με τα χέρια απλωμένα και τις παλάμες των χεριών τους ανοιχτές προσπαθούν να πιάσουν τις σταγόνες της βροχής.

Ο ήχος της βροχής δεν ακούγεται πια, η μουσική που αρχίζει είναι πάλι απαλή και μαγευτική. Στο χωριό των «ινδιάνων» έχει ήδη νυχτώσει, επικρατεί παντού ησυχία και ακούγονται μόνο η μυστηριακή μουσική ah-nee-mah. Η ινδιάνικη φυλή συγκεντρώνεται σε κύκλο. Με τη βοήθεια της παιδαγωγού ανάβουν όλοι μαζί σε ένα δίσκο τα αρωματικά ινδιάνικα ξυλάκια. Όλοι παρατηρούν εκστατικά τη διαδικασία. Τελικά ανάβουν τα ξυλάκια και το άρωμά τους ξεχύνεται στην ατμόσφαιρα. Οι «ινδιάνοι» μας, παρακολουθούν «τη φωτιά της ειρήνης» σαν μαγεμένοι. Βοηθάνε να ανάψει η φωτιά και τη σκαλίζουν κρατώντας τα ξυλάκια από τις άκρες και τοποθετώντας το ένα πάνω στο άλλο. Καθισμένοι γύρω από τη φωτιά λικνίζονται ρυθμικά πότε δεξιά και πότε αριστερά, απολαμβάνοντας το κομμάτι που ακούγεται.

Ακολουθεί ο χορός γύρω από τη φωτιά. Είναι «ο χορός της ειρήνης». Οι «ινδιάνοι» σχηματίζουν ένα κύκλο γύρω από τη φωτιά, όρθιοι, και με τα χέρια σηκωμένα ψηλά κουνάνε το σώμα τους άλλες φορές δεξιά και άλλες αριστερά. Ο ρυθμός είναι σαφής και οι κινήσεις τους αρμονικές, αργές και ξεκάθαρες. Απλώνουν

σιγά-σιγά τα χέρια τους πάνω από τη φωτιά να θέλουν να τα ζεστάνουν και τα κουνάνε με ήπιους και σταθερούς ρυθμούς. Τα χέρια ενώνονται και εμπλέκονται, δημιουργούν ένα κύκλο γύρω από τη φωτιά και την σκεπάζουν. Αφήνουν τα χέρια και ο κύκλος μεγαλώνει και ανοίγει. Τώρα προχωράνε στη φορά του κύκλου. Κάποιες φορές πηδάνε πάνω από τη φωτιά ακλουθώντας ο ένας τον άλλον και έπειτα επιταχύνεται ο βηματισμός τους γύρω από τη φωτιά.

Ο χορός φτάνει στο τέλος του και η Ινδιάνικη φυλή μετά από μια δύσκολη και κουραστική μέρα επιστρέφει στις σκηνές για να αναπαυθεί.

β.4.β.ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Οι ινδιάνικες δραστηριότητες ενθουσίασαν τόσο τα παιδιά όσο και την παιδαγωγό. Αποτέλεσε την πιο αγαπημένη δραστηριότητα των παιδιών και αυτό διαπιστώθηκε από τα λόγια τους, από την ενεργή συμμετοχή τους και από την έκδηλη επιθυμία τους να επαναλάβουμε την ινδιάνικη δραστηριότητα.

Στη συζήτηση που είχαμε με τα παιδιά διαπιστώσαμε ότι γνώριζαν κάποια στοιχεία από τη ζωή των Ινδιάνων και ήταν αυτό που έλκυε το ενδιαφέρον τους και όξυνε την περιέργειά τους. Αλλά και η ιδέα, η σκέψη ότι θα υποδυθούν Ινδιάνικους ρόλους τα ενθουσίασε και τα χαροποίησε.

Μέσα από την αναπαράσταση της ζωής των Ινδιάνων τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα να εκτονωθούν και να διασκεδάσουν με τους έντονους και άγριους Ινδιάνικους ρυθμούς.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι έντονοι και δυναμικοί ρυθμοί των Ινδιάνικων κομματιών ήταν ιδιαίτερα ευχάριστοι και διασκεδαστικοί σε όλα παιδιά. Την εξήγηση, ίσως, μπορούμε να την αποδώσουμε στο γεγονός ότι ο ρυθμός τους προϋποθέτει συνεχόμενη κίνηση, η οποία προκαλεί την εξωτερίκευση των εντάσεων και των ψυχικών καταστάσεων των παιδιών.

Εν κατακλείδι, θέτοντας ως γνώμονες τους ινδιάνικους ρυθμούς και την δραματική έκφραση δημιουργείται το συμπέρασμα μιας ευχάριστης ατμόσφαιρας, μιας περιπλάνησης σε φανταστικά μονοπάτια καθώς και την ανάληψη ρόλων που απολάμβαναν και βίωναν τα παιδιά.

β.4.γ.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παραπάνω δραστηριότητα αφορά στην Ινδιάνικη μουσική. Πριν την διαδικασία της δραστηριότητας, έγινε μία αναφορά στο τι είναι οι Ινδιάνοι. Εξηγήθηκε στα παιδιά, με κατανοητό τρόπο, ότι οι Ινδιάνοι συνηθίζεται να αποκαλούνται «Ιθαγενείς» πληθυσμοί της Βορείου Αμερικής. Για να γίνει σαφές στα παιδιά, κατ'αρχήν τους παρουσιάστηκε ο χάρτης της βορείου Αμερικής και στη συνέχεια διάφορες εικόνες που αφορούσαν στην καθημερινότητα, στη μουσική και τον χορό των Ινδιάνων.

Δεν πραγματοποιήθηκε μεγάλη επέκταση στο ευρύτερο θέμα της καταγωγής, των φυλών των ιθαγενών γιατί θα ήταν δυσνόητο για παιδιά τόσο μικρής ηλικίας. Έγινε, μόνο, μία ονομαστική αναφορά σε κάποιες από τις φυλές των ιθαγενών όπως Apache(Απάτσι), Jicarilla(Γικαλρίλλα), Navaho(Ναβαχο).

β.5. ΔΡΑΣΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΙΤΑΛΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

β.5.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ & ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Το είδος της Ιταλικής μουσικής που επιλέχθηκε να παρουσιαστεί στα παιδιά και με αυτό να δημιουργηθούν οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες είναι η μουσική της «Ταραντέλλα». Το είδος αυτό της μουσικής, όπως προαναφέρθηκε παραπάνω, ανήκει σε περιοχές της Νότιας Ιταλίας και κυρίως της Σικελίας. Είναι ένας εύθυμος χορός σε ρυθμό 6/8 ή 18/8 ή 4/4. Η ταραντέλλα χορεύεται σε ζευγάρια. Κυρίως σε ζευγάρι άνδρας-γυναίκα. Πρόκειται για κυκλικό χορό με φορά των δεικτών του ρολογιού, μέχρις ότου ο ρυθμός γίνει πιο γρήγορος, οπότε τα ζευγάρια αλλάζουν κατεύθυνση. Τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται είναι το μαντολίνο και το ακορντεόν, αλλά και κιθάρα, φλάουτο και κλαρίνο.²⁹

Μία πρώτη γνωριμία του χορού ταραντέλλα με τα παιδιά πραγματοποιήθηκε με την προβολή εικόνων και βίντεο που παρουσιάζουν τη χώρα της Ιταλίας και τον χορό ταραντέλλα. Η προβολή πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ενός φορητού υπολογιστή.

Τα τραγούδια που επιλέχθηκαν για την συγκεκριμένη δραστηριότητα προέρχονται από διάφορα cd του συγκροτήματος Encardia, το οποίο αποτελείται από έλληνες και ιταλούς μουσικούς και αντιπροσωπεύει κυρίως μουσικές της νότιας (κάτω) Ιταλίας.

Επίσης, για την ευνοϊκότερη επαφή των παιδιών με τη συγκεκριμένη μουσική, χρησιμοποιήθηκαν ως υλικά διάφορα μαντίλια τα οποία φορέθηκαν στη μέση και στο κεφάλι των παιδιών, ως μία απλή μεταμφίεση για την πραγμάτωση της δραστηριότητας.

Στο ξεκίνημα του πρώτου τραγουδιού, με τη συμμετοχή της παιδαγωγού, τα παιδιά βοηθήθηκαν, έτσι ώστε όλοι μαζί, να αυτοσχεδιάσουμε έναν δικό μας χορό. Ο ήχος του κομματιού αυτού³⁰ είναι ιδιαίτερα έντονος και δυναμικός. Τα παιδιά χορεύουν χρησιμοποιώντας τη φαντασία τους και συγχρονίζουν τις κινήσεις του σώματος τους στα μουσικά ακούσματα.

Πιασμένοι χέρι-χέρι σχηματίζουμε ζευγαράκια, χορεύουμε στριφογυρίζοντας ελεύθερα στο χώρο και γελώντας ασταμάτητα. Έπειτα βάζουμε τα χέρια στη μέση μας

²⁹ Bithell C., *Transported by Song: Corsican Voices from oral Tradition to World Stage*

³⁰ Πρβ Παραρτημα , ENCARDIA, La Tarantella del Gardano montanara

και κάνουμε στροφές, χτυπάμε παλαμάκια ρυθμικά και ανασηκώνουμε πότε το ένα μας πόδι και πότε το άλλο (Εικόνα 9).

Εικόνα 9

Με την αλλαγή της μουσικής, που αυτή τη φορά είναι πιο μελωδική, τα παιδιά, μέσω της παραίνεσης της παιδαγωγού, σχηματίζουν και πάλι ζευγαράκια και χορεύουν αγκαλιασμένα. Η μουσική συντροφεύει τα βήματά τους. Τα παιδιά φέρνουν κοντά τα κεφάλια τους και ακουμπούν τα μάγουλά τους.

Εικόνα 10

Το κομμάτι που ακολουθεί είναι και πάλι γρήγορο και τα παιδιά ακούγοντας τις οδηγίες της παιδαγωγού ανταποκρίνονται σε αυτό με διάφορες χορευτικές φιγούρες. Μερικά στριφογυρίζουν και κινούνται χορευτικά μέσα στο χώρο, μερικά άλλα πιάνονται από τα χέρια τους και κάνουν γρήγορες κυματιστές κινήσεις, ενώ κάποια άλλα αφαιρούνται, ξεφεύγουν από την ομάδα και κινούνται γύρω από τον εαυτό τους (εικόνα 10).

Οι ήχοι του επόμενου κομματιού είναι, επίσης, έντονοι. Τα παιδιά επιλέγουν, αυτή τη φορά, μόνα τους το ζευγάρι τους. Κρατούν στο ένα χέρι τους μαντήλια και το άλλο το τοποθετούν στη μέση τους. Παραμένοντας σε ζευγάρια, σηκώνουν το χέρι με το μαντήλι ψηλά και στριφογυρνούν. Ανεμίζουν τα μαντήλια τους ψηλά και μετά τα κατεβάζουν. Συνεχίζουν και χορεύουν ανά ζευγάρια (Εικόνα 11).

Εικόνα 11

Μετά και το τέλος του παραπάνω κομματιού, τα παιδιά ξαπλώνουν και, με τους ήπιους ήχους του επόμενου κομματιού, κλείνουν τα μάτια και χαλαρώνουν. Έτσι, λοιπόν, κλείνει και η δραστηριότητα με τον χορό «ταραντελα» μέσα σε ένα ευχάριστο κλίμα.

β.5.β.ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Σε γενικές γραμμές, ο στόχος, που είχε τεθεί σχετικά με τον χορό «ταραντέλα», πραγματοποιήθηκε. Τα παιδιά αφέθηκαν στους έντονους ρυθμούς του χορού, παρασύρθηκαν από αυτούς και εκφράστηκαν με τον δικό τους ξεχωριστό τρόπο.

Η ατμόσφαιρα που δημιουργήθηκε μέσα από τις μελωδίες της ταραντέλα ενέπνεε μία αίσθηση ρομαντισμού, ερωτισμού, λυρισμού και γαλήνης.

Οι αισθήσεις αυτές εκδηλώθηκαν από τα παιδιά μέσα από τον τρόπο που κοιταζόντουσαν, που αγκαλιάζονταν και γενικά μέσα από τη συμπεριφορά τους. Ίσως λοιπόν, δεν είναι τυχαίο ότι μέσα από τη συγκεκριμένη μουσική, τα παιδιά ήρθαν πιο κοντά και χόρεψαν σε ζευγαράκια κατά το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα της δραστηριότητας.

β.5.γ.ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η δραστηριότητα που παρουσιάστηκε παραπάνω αφορά τον χορό ταραντέλλα. Η επιλογή του συγκεκριμένου μουσικού είδους στηρίζεται στο γεγονός ότι είναι ένας εύθυμος, γρήγορος χορός και ότι προσφέρεται για την δημιουργία μουσικοκινητικών δραστηριοτήτων- ασκήσεων με τη μορφή κύκλου ή ζευγαριών. Επίσης ο ρυθμός του προκαλεί ευχάριστα συναισθήματα ομαδικότητας, κοινωνικότητας, ανεμελιάς στα παιδιά.³¹

Οπότε, είναι καλό ο παιδαγωγός να εμπλουτίζει το ρεπερτόριο στο θέμα της μουσικής αγωγής, παράλληλα να σέβεται το ρυθμό, τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του παιδιού και να προσαρμόζει την μουσική αγωγή σε αυτές.

³¹ Οι παραπάνω απόψεις προέκυψαν από τη διαδικασία συμμετοχικής παρατήρησης.

β.6. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΚΕΛΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ (ΙΡΛΑΝΔΙΑ- ΣΚΩΤΙΑ)

β.6.α. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ

Επιδιώκοντας να κεντρίσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών για την Κέλτικη μουσική και να παρατηρηθεί πόσο αποδεκτή μπορεί να γίνει από τα παιδιά κατά τη διάρκεια των μουσικών δραστηριοτήτων, κρίθηκε απαραίτητο να συγκεντρωθούμε και να συζητήσουμε μαζί τους.

Η συζήτηση βασίστηκε αρχικά στο περιεχόμενο και τις εικόνες του βιβλίου «Σκωτία»³² το οποίο έδωσε την ευκαιρία για εκτενέστερη αναφορά στις Σκωτία και Ιρλανδία, στη γεωγραφική τους θέση, τις συνήθειές τους και κυρίως τη μουσική τους. Εξηγήθηκε στα παιδιά, με απλά και κατανοητά λόγια, ότι οι μουσικές της Σκωτίας και της Ιρλανδίας είναι διαφορετικές σε σχέση με τις μουσικές που αναλύσαμε σε προηγούμενες δραστηριότητες.

Η συζήτηση επεκτάθηκε, διαπιστώνοντας, ότι τα παιδιά αντέδρασαν με θετικό τρόπο και είχαν κατανοήσει τις εξηγήσεις που τους δόθηκαν. Από τις αντιδράσεις τους έγινε αντιληπτό ότι έδειχναν έντονη την επιθυμία τους να γνωρίσουν την Κέλτικη μουσική.

Μετά τη συζήτηση έγινε η ακρόαση των κομματιών. Τα παιδιά αφέθηκαν ελεύθερα στο χώρο, χωρίς τη δημιουργία κύκλου και χωρίς να πιαστούν σε ζευγάρια. Ακούγοντας τη μουσική, τα παιδιά, παρατηρώντας την παιδαγωγό, με τα χέρια τους ακίνητα και στη θέση της μέσης κουνούσαν τα πέλματα των ποδιών τους μπροστά και πίσω. Ο ρυθμός του συγκεκριμένου τραγουδιού ήταν αρκετά γρήγορος και έντονος γεγονός που ενθουσίασε τα παιδιά. Το κομμάτι με το οποίο ξεκίνησε η δραστηριότητα ονομάζεται «Drunken Sailor», των Irish Lovers³³ (Εικόνα 12).

³² Συλλογικό Έργο των Clough J., Scott A., Davidson K., Freman A., Randall S., Smith R. «Σκωτία» [Μτφ. Γιοβανοπούλου Φωτεινή], Πατάκη, Αθήνα 2008

³³ Πρβ Παράρτημα, CD «Drunken Sailor», Irish Lovers, track 1 «Drunken Sailor».

Εικόνα 12

Το επόμενο τραγούδι, με το οποίο συνεχίστηκαν οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες είναι το κομμάτι *The Old Ways*, από το CD *The Visit*, της Loreena McKennit³⁴. Στο συγκεκριμένο κομμάτι, τα παιδιά πιάνονται σε ζευγάρια. Στην αρχή του τραγουδιού ο ρυθμός είναι γρήγορος, κατά τη διάρκεια γίνεται πιο ήπιος και στο τέλος γίνεται πάλι έντονος και γρήγορος. Τα παιδιά κρατούν τα ζευγάρια τους με το ένα τους χέρι, το άλλο χέρι το έχουν ψηλά και κουνούν τα πόδια τους τραντάζοντας τα στο έδαφος, όταν ο ρυθμός είναι γρήγορος και όταν είναι αργός τα χτυπούν στο έδαφος απαλά (Εικόνα 13-14).

³⁴ Πρβ Παράρτημα, *The old Days*, CD *The Visit*, Loreena McKennit, track 8

Εικόνα 13

Εικόνα 14

Στη συνέχεια της δραστηριότητας, γίνεται και πάλι η ακρόαση του πρώτου κομματιού. Η διαδικασία της μουσικοκινητικής, όμως, πραγματοποιείται με διαφορετικό τρόπο. Τα παιδιά χωρίζονται σε δύο ομάδες και στέκονται απέναντι. Με το σύνθημα της παιδαγωγού, τα παιδιά της μίας ομάδας, κατευθύνονται, χτυπώντας δυνατά τα πόδια τους στο έδαφος και με τα χέρια μπλεγμένα, προς την άλλη ομάδα που στέκεται ακίνητη. Όταν φτάσουν κοντά στην άλλη ομάδα, επιστρέφουν με τον ίδιο τρόπο προς τα πίσω. Στη συνέχεια, το ίδιο πράττει και η άλλη ομάδα (Εικόνες 15, 16, 17)

Εικόνα 15

Εικόνα 16

Εικόνα 17

Στο τέλος της δραστηριότητας, ακούστηκε το κομμάτι *The Highwayman*, που βρίσκεται στο CD *The Book of Secrets* της Loreena McKennit³⁵. Με τους απαλούς ήχους του τραγουδιού τα παιδιά χαλάρωσαν και ξεκουράστηκαν. Με τον τρόπο αυτό εξελίχθηκε και τελείωσε η διαδικασία των μουσικοκινητικών δραστηριοτήτων με την Κέλτικη μουσική.

β.6.β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Με τη διαδικασία της παραπάνω δραστηριότητας, τα παιδιά γνώρισαν νέα και πρωτότυπα, για αυτά, ακούσματα. Είναι αξιοσημείωτο αναφοράς πως τα ακούσματα αυτά έγιναν αποδεκτά και αρεστά στα παιδιά. Με μεγάλη προθυμία και αυθορμητισμό ανταποκρίθηκαν στα μουσικά ερεθίσματα. Μέσα από τη συμμετοχή τους και τον πειραματισμό τους τα παιδιά ανακάλυψαν την αίσθηση του ρυθμού και του ήχου, την ευχαρίστηση της σωματικής κίνησης. Τα παιδιά αφέθηκαν στη μουσική και κινούνταν κάνοντας αυτοσχεδιαστικές κινήσεις. Οι θετικές αντιδράσεις των παιδιών μπορούν να αποδοθούν στον συνδυασμό της μουσικής και των δραστηριοτήτων.

β.6.γ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παραπάνω δραστηριότητα αφορούσε την Κέλτικη μουσική και συγκεκριμένα μουσικές από Ιρλανδία και Σκωτία. Ως αποτέλεσμα της διαδικασίας προέκυψε το γεγονός πως τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με το συγκεκριμένο είδος μουσικής. Ειδικότερα, με τα πιο έντονα σε ρυθμό κομμάτια. Είναι πολύ σημαντικό η μουσική να εμπνέει τις διάφορες δραστηριότητες, ειδικότερα, όταν αυτές έχουν σχέση με κίνηση. Τα παραπάνω τραγούδια, ωφέλησαν στην πραγμάτωση της δραστηριότητας, γιατί οι ήχοι αυτοί, ενθουσίασαν τα παιδιά και τα έφεραν πιο κοντά στη μουσική.

³⁵ Πρβ Παραρτημα, *Highwayman*, CD *Book of Secrets*, Loreena McKennit, track 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από το σύνολο την εργασίας γίνεται φανερό ότι τα παιδιά ήρθαν σε μία πρώτη επαφή με πρωτόγνωρα μουσικά ακούσματα από διάφορες χώρες του κόσμου.

Κύριο μέλημα ήταν, στον τομέα της μουσικής, η απελευθέρωση από διάφορους περιορισμούς, που δημιουργούσε το συγκεκριμένο ρεπερτόριο, γεγονός που στην συνέχεια επιτεύχθηκε. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι θετικό τα παιδιά να ακούνε μουσική από όλο τον κόσμο εμπλουτίζοντας έτσι τη μουσική τους παιδεία.

Παράλληλα, μία, επίσης, σημαντική διαπίστωση προέκυψε από το γεγονός ότι η μουσική προσφέρει στο παιδί την πραγματική χαρά και ευχαρίστηση. Χαρά που προέρχεται από τις ίδιες τις μελωδίες, αλλά και από την ενεργή συμμετοχή του παιδιού σε δραστηριότητες με μουσική. Εκτός όμως από την προσωπική ευχαρίστηση, η μουσική ευαισθητοποιεί, καλλιεργεί τις αισθήσεις, αναπτύσσει τη σκέψη, διεγείρει την φαντασία, αναπτύσσει τη μουσική συνείδηση και συντελεί στην έκφραση του εσωτερικού κόσμου.

Από όλο τον κύκλο των δραστηριοτήτων γίνεται αντιληπτό ότι τα παιδιά μπορούν να ερμηνεύουν τη μουσική με κίνηση και να εκφράζονται μέσα από το σώμα τους. Τα παιδιά ανταποκρίνονται στην ώθηση που δίνει ο ρυθμός και αντιδρούν με ελευθερία κινήσεων και αυθορμητισμό. Παρατηρώντας κανείς τις κινητικές εκδηλώσεις των παιδιών, ανακαλύπτει ότι κάθε κίνησή τους αποτελεί ένα προσωπικό αυτοσχεδιασμό και γι αυτό δεν συναντάμε ποτέ ταυτόχρονες και όμοιες κινήσεις μεταξύ των παιδιών.

Η μουσική, επίσης, πράγματι μπορεί να παίξει ένα πολύ σημαντικό ρόλο στη δραματική έκφραση του παιδιού. Με τη μουσική, είναι δυνατό να βοηθηθούν τα παιδιά σε έναν αυτοσχεδιασμό κίνησης και μιμικής, στην ανάπτυξη διαφόρων ανθρώπινων χαρακτήρων, ζώων, κοκ.. Με τη χρήση διαφόρων ήχων, για παράδειγμα, μπορεί να εμπλουτιστεί μία σκηνή και ταυτόχρονα να δημιουργηθούν τα κατάλληλα κίνητρα για να λειτουργήσει δημιουργικά η φαντασία των παιδιών.

Μέσα από διάφορες μουσικές δραστηριότητες αναπτύσσεται το πνεύμα ομαδικότητας και η κοινωνικοποίηση των παιδιών. Μαθαίνουν να συνεργάζονται, να συνυπάρχουν, να επικοινωνούν, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να αποκτούν το

αίσθημα της ευθύνης. Η συμμετοχή τους σε μουσικές δραστηριότητες ενισχύει τη δημιουργική τους ικανότητα, τη αυτοπεποίθηση και αυτοπειθαρχία τους.

Κατά τη διαδικασία των μουσικοκινηκών δραστηριοτήτων προέκυψαν κάποια προβλήματα που επιβράδυναν την διεξαγωγή τους. Ένα κύριο θέμα είναι πως τα παιδιά αποτελούσαν ένα τμήμα το οποίο περιλάμβανε διάφορες ηλικίες. Οι ηλικίες ήταν μεταξύ τριών και τεσσεράμισι έως και πέντε χρόνων. Ήταν, λοιπόν, δύσκολη η προσαρμογή και παρακολούθηση της εκάστοτε δραστηριότητας. Αυτό συνέβαινε γιατί τα μεγαλύτερα παιδιά ήταν πιο συγκεντρωμένα και κατανοούσαν πιο εύκολα τα θέματα που τους παρουσιαζόταν. Από την άλλη, τα μικρότερα παιδιά, δεν συμμετείχαν σε μεγάλο βαθμό και χρειαζόταν πιο πολύ την επίβλεψη και την βοήθεια των παιδαγωγών, γεγονός που καθυστερούσε την εξέλιξη της δραστηριότητας.

Στη συνέχεια, ένα δεύτερο στοιχείο που αποτέλεσε πρόβλημα προς λύση ήταν το γεγονός ότι η όλη διαδικασία της κάθε δραστηριότητας, μαζί με την παρουσίαση εικόνων και την ακρόαση των τραγουδιών έπρεπε να έχει μέγιστο χρόνο τα τριάντα λεπτά(30'). Ο λόγος του παραπάνω περιορισμού, στηρίζεται από τη μία στο γεγονός πως τα παιδιά κουράζονταν και έπρεπε να γίνει κάποιο διάλλειμα και από την άλλη έπρεπε να είναι σεβαστό το ωράριο του φαγητού, το οποίο, χωριζόταν σε τρεις περιόδους: Πρωινό, Δεκατιανό και Μεσημεριανό. Έτσι, κάποιες δραστηριότητες πραγματοποιήθηκαν, λόγω του εύρους τους, σε παραπάνω από μία ημέρες.

Παράλληλα, κάποιες δραστηριότητες, λόγω της μεγάλης διαδικασίας τους, πραγματοποιήθηκαν σε παραπάνω από μία μέρες, εκτός, βέβαια, του παραπάνω περιορισμού. Οι δύο δραστηριότητες που χρειάστηκαν περισσότερο χρόνο ήταν οι, δραστηριότητα με μουσική της Αφρικής και δραστηριότητα με Ινδιάνικη μουσική. Οι λόγοι που συνέβαλαν για τη χρήση επιπλέον χρόνου είναι οι προετοιμασίες για το σκηνικό της εκάστοτε δραστηριότητας αλλά και για την δημιουργία των ενδυμασιών των παιδιών. Μουσικοκινητικές ενέργειες πραγματοποιούνταν κάθε μέρα ταυτόχρονα με τις παραπάνω ετοιμασίες, αλλά μία φορά μόνο με τα παιδιά ενδεδυμένα ως «Ινδιάνοι» και ως «Αφρικανοί».

Τα παραπάνω τρία θέματα προέκυψαν ως προβλήματα προς λύση και έτσι ολοκληρώθηκε ο κύκλος των δραστηριοτήτων.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί πως οι μουσικές και οι εικόνες που παρουσιάστηκαν είναι ενδεικτικές. Με τον όρο αυτό τονίζεται πως δεν υπάρχει περιορισμός στην χρήση μουσικής και εικόνων που παρουσιάζονται στα παιδιά, αρκεί τα παραπάνω να αποτελούν θέματα που μπορούν να γίνουν κατανοητά σε παιδιά

προσχολικής ηλικίας. Οι δραστηριότητες που παρουσιάστηκαν δεν αποτελούν περιεχόμενο μίας συγκεκριμένης πρακτικής αλλά συνδυασμό διαφόρων πρακτικών και νέων εφαρμογών, σε μορφή πειραματισμού.

Παράλληλα, ορθό αναφοράς είναι και το γεγονός πως στα παιδιά παρουσιάστηκαν και διάφορα βίντεο με τους ελληνικούς χορούς αλλά και με τον χορό «Ταραντέλλα» από το προσωπικό αρχείο της παιδαγωγού κ Τατση, γι αυτό και θεωρήθηκε σωστό να μην ενσωματωθούν στην διαδικασία πραγμάτωσης της πτυχιακής λόγω ιδιοκτησίας.

Εν κατακλείδι, η ποικιλία των μουσικών ακουσμάτων σε συνδυασμό με τις διάφορες δημιουργικές δραστηριότητες ήταν μία ευκαιρία να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με διάφορα πολιτιστικά στοιχεία άλλων λαών και κατά συνέπεια να τα κατακτήσουν μέσα από το παιχνίδι. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι τα παιδιά διασκέδασαν και χάρηκαν με όλα όσα έγιναν και αποκόμισαν εκτός από τη γνώση, ευχάριστες αναμνήσεις.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Μουσικές που παρουσιάστηκαν στα παιδιά:

Για Ελληνική Μουσική τραγούδια:

Το Γαϊτανάκι του Γιάννη Ρίτσου, μελοποιημένο από τον Λουκιανό Κηλαηδόνη,

Η Σαμιώτισσα, από τον Τέτο Δημητριάδη σε μία ηχογράφιση του 1927,

Η Γερακίνα, από την Ιωάννα Γεωργακοπούλου και τον Βασίλη Τσιτσάνη, εταιρία Μίνος EMI,

Το Μήλο μου κόκκινο, από την εκτέλεση των Νίτσα Τσίτρα και Κ. Κουφαγιάρο, Δίσκος «Τα καλύτερα Δημοτικά», εταιρία EMI.

Η Φραγκοσυριανή του Μάρκου Βαμβακάρη, ηχογράφιση του 1932.

Για Αφρικανική Μουσική: Τραγούδια από το CD : AMAMPONDO «AN IMAGE OF AFRICA».

Για Ινδιάνικη Μουσική: Τραγούδια από το CD *AYTHENTIC MUSIC FROM THE AMERICAN INDIAN*, Medinyn Goodall «Guardian spirit» και : INCAS «Singing in the ades»-Amazonas.

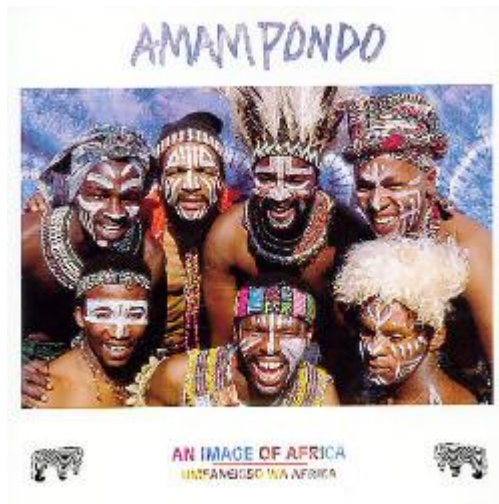
Για τον χορό Ταραντέλλα: Τραγούδια από το CD των ENCARDIA, *La Tarantella del Gardano montanara*, Encardia & Mhterra, 2010 από το CD των ENCARDIA, *Το παραμύθι της Ταραντούλας*, 2007.

Για την Κέλτικη Μουσική: Τραγούδια από τα CD των IRISH LOVERS, «Drunken Sailor», το κομμάτι «Drunken Sailor», track 8 και από τα CD της LORRENA MCKENNIT, «The Visit» και «The Book of Secrets» τα κομμάτια «The old Days» και «The Highwayman» αντίστοιχα.

Εικόνες που παρουσιάστηκαν στα παιδιά:

Για Αφρική: τελευταία πρόσβαση στη σελίδα <http://www.nationalgeographic.com>

Την 19/04/2013.

Εικόνα 18

Εικόνα 19

Εικόνα 20

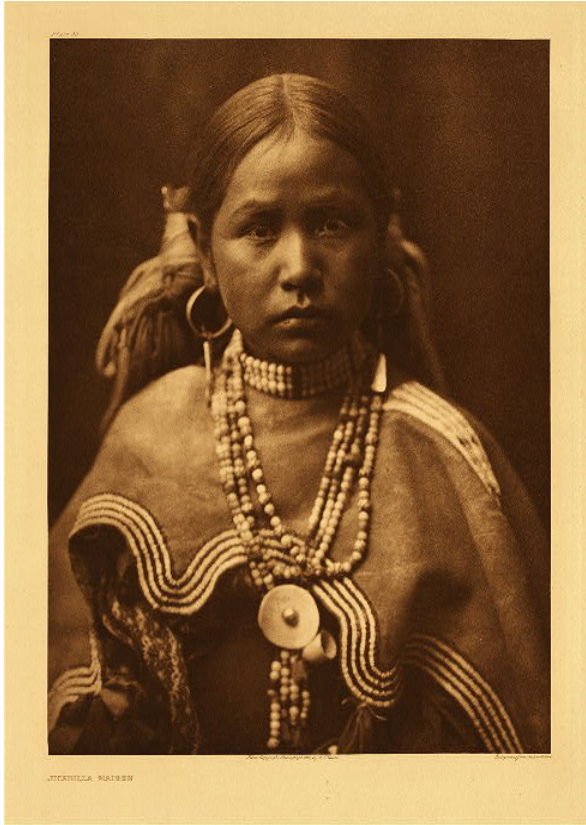
Εικόνα 21

Για Ινδιάνους: Τελευταία πρόσβαση στη σελίδα <http://www.edwardscurtis.com>

Την 19/04/2013.

Εικόνα 22

Εικόνα 23

Εικόνα 24

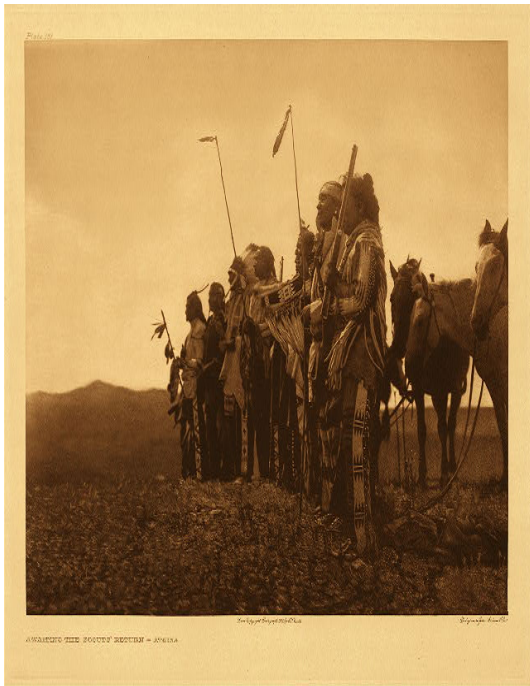
Εικόνα 25

Εικόνα 26

Εικόνα 27

Εικόνα 28

Εικόνα 29

Για Σκωτία και Ιρλανδία εικόνες από:

Clough J., Scott A., Davidson K., Freman A., Randall S., Smith R. «Σκωτία» [Μτφ. Γιοβανοπούλου Φωτεινή], Πατάκη, Αθήνα 2008.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδούτσος Π., *Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής: Παρουσίαση και κριτική θεώρηση των μεθόδων Orff και Dalcroze*, Αθήνα, Orpheus, 1995.
- Αργυρίου Μαρία, *Σύγχρονες τάσεις και δυναμικές της σχολικής ψυχολογίας στην εκπαίδευση και στη μουσική παιδαγωγική*, Πρακτικά Συμποσίου 11-12 Απριλίου 2008. Αθήνα 2008.
- Βυλερμόζ Ε., *Η ιστορία της μουσικής*, (Λεντσάκης Γ.), τόμος 1, *Από την αρχαιότητα έως το Σέξαρ*, Συμπλήρωμα: Ζακ Λονσάν, Υποδομή, Αθήνα 1979.
- Γρηγορίου Μ., Κουρουπός Γ., Κυπουργός Ν., & Μαραγκόπουλος Δ., *Μια πρόταση για την ανάπτυξη του μουσικού αισθητηρίου στα παιδιά των δημοτικών σχολείων*, Αθήνα (αδημοσίευτο).
- Κανελλοπούλου-Ντινοδήμου Ο., *Έντεχνη Ευρωπαϊκή μουσική, Εποχές και μουσουργοί*, Αθήνα 1980
- Copland A., *Μουσική και φαντασία*, (Γρηγορίου Μ.), Δομή, Αθήνα 2003.
- Καραδήμου-Λιάτσου Π., *Από την ακοή στην ακρόαση*, Orpheus, Αθήνα 2001.
- Καραδήμου- Λιάτσου Π., *Η μουσικοπαιδαγωγική τον 20^ο αιώνα*, Orpheus, Αθήνα 2003.
- Μαζαράκη Δ., Κεφάλου- Χόρς Ε., & Δημητράτου Β., *Μέθοδος διδασκαλίας τραγουδιών για την Α τάξη του δημοτικού σχολείου*, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β., 1984, (2^η έκδοση).
- Μωραΐτη Τ., *Λαϊκή Παράδοση και Σχολείο. Εκπ. Προγράμματα προσέγγισης παιδιών του Νηπιαγωγείου και του Δημοτικού Σχολείου στον Παραδοσιακό Πολιτισμό*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.
- Παπαζάρης Α. *Η μουσική στην Εκπαιδευτική διαδικασία, θέματα παιδαγωγικής, μουσικής διδακτικής και μάθησης*, Μουσικός Οίκος Παπαρηγορίου- Νάκας Αθήνα 2004, (2^η έκδοση).

- Πρίνου- Πολυχρονιάδου Λ., *Μουσική και ψυχολογία, εισαγωγή στη μουσικοθεραπεία*, Θυμάρι, Αθήνα 1989.
- Πατσαντζόπουλος Κ., Στάμου Λ., Λυμπερόπουλου Σ., *Μουσική Αγωγή. Β΄ τάξη του κύκλου των ΤΕΕ*, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β., 2003 (2^η έκδοση).
- Σέργη Λ., *Η Προσχολική Μουσική Αγωγή., Η επίδραση της μουσικής μέσα από τη διαθεματική μέθοδο διδασκαλίας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών*, Gutenberg, Αθήνα 2003.
- Σέργη Λ., *Η μουσική αγωγή ως παράγοντας για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Διαθεματική διδασκαλία με κεντρικό άξονα τη μουσική σε παιδιά ηλικίας τεσσάρων έως έξι χρόνων. Διδακτορική Διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Αθηνών*, Αθήνα 1993.
- Σέργη Λ., *Θέματα Μουσικής Παιδαγωγικής*, Gutenberg, Αθήνα 1994
- Σέργη Λ., *Δημιουργική Μουσική Αγωγή για τα παιδιά μας*, Gutenberg, Αθήνα 2000.
- Σέργη Λ., *Θέματα μουσικής και μουσικής παιδαγωγικής*, Gutenberg, Αθήνα c1994.
- Σέργη Λ., *Δραματική έκφραση και αγωγή του παιδιού*, Gutenberg, Αθήνα c1994.
- Σέργη Λ., *Δημιουργική μουσική αγωγή για τα παιδιά μας*, Gutenberg, Αθήνα 2000.
- Σταυρίδης Μ.Γ., *Η μουσική στην εκπαίδευση: Σύγχρονες τάσεις και αντιλήψεις*, [Μονογραφία], Gutenberg, Αθήνα 2000
- Σταυρίδης Μ.Γ., *Μουσικό Εργαστήρι*, [Μονογραφία], Gutenberg, Αθήνα 2000.
- Σταυρίδης Μ.Γ., *Μουσική Αγωγή και Παιδεία: Σύγχρονες προσεγγίσεις και προοπτικές*, Gutenberg, Αθήνα c2001.
- Σταύρου Γ., *Η διδασκαλία της μουσικής στα Δημοτικά σχολεία και Νηπιαγωγεία της Ελλάδας (1830-2007)*[Μονογραφία], Τεκμήρια Ιστορίας, Gutenberg, Αθήνα 2007.
- Τσαφταρίδης Ν., *Παραδοσιακά Τραγούδια για παιδιά*, Αθήνα, Νάκας, 1996.
- Τσουμάνης Α., *Μουσική αγωγή στο νηπιαγωγείο. Από τη θεωρία στην πράξη(Μουσικά παιχνίδια, τραγούδια)*, Καστανιώτη, Αθήνα 1995,
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Υπουργείο Πολιτισμού, Κεντρική Επιτροπή Συντονισμού Προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ», *Ο ήχος της μουσικής. Βιβλίο του δασκάλου*, Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ, 1996.
- Χαραλάμπους Α., *Μουσική παιδεία*, [Μονογραφία], Gutenberg, Αθήνα 2000.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Campdell- Shehan P., Songs in their Heads, Music and its meaning in Children's lives, Oxford University, Oxford Press, Oxford 1998.
- Stokes M., Bohlman P.V., Celtic Modern at the Global Fringe, The Scarecrow Press, Lanham, Maryland and Oxford, 2003.
- Moog H., The development of musical experience in children of preschool age, The Psychology of music, 1976.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΗΚΑΝ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

- Κάντζου Ν., 10 Ντεντέκτιβ της τέχνης, Δίπτυχο, Αθήνα 2011
- Κάντζου Ν., Καθημερινές διαθεματικές δραστηριότητες για το νηπιαγωγείο, Δίπτυχο, Αθήνα 2005.
- Claugh J., Scott A., Davidson K., Freeman A., Randall S., Smith R. «Σκωτία» [Μτφ. Γιοβανοπούλου Φωτεινή], Πατάκη, Αθήνα 2008.

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ INTERNET:

<http://el.science.wikia.com>

<http://www.epirus.gov.gr>

<http://www.nomarxiaartas.gr>

<http://www.nationalgeographic.com>

<http://en.wikipedia.org>

<http://www.edwardscurtis.com>

[http://el.wikipedia.org/wiki/Διοικητική-Διαίρεση-Νομού-Άρτας\(Πρόγραμμα-Καποδίστριας.\)](http://el.wikipedia.org/wiki/Διοικητική-Διαίρεση-Νομού-Άρτας(Πρόγραμμα-Καποδίστριας.))